

AVUKATIN İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

Zeynep ÖZKAN GÜNEŞ*

Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir ve TÜBİTAK – ULAKBİM Veri Tabanında indekslenmektedir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Çukurova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Ana Bilim Dalı.

E-posta: ozkan.zynp@gmail.com

ORCID: 0000-0002-0644-808X

Makale Geliş Tarihi: 29 Ağustos 2025

Makale Kabul Tarihi: 30 Ocak 2026

AVUKATIN İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

ÖZ

Bu çalışma, avukatın ifade özgürlüğüne özgülenmiştir. Çalışmada, avukatlık mesleği açısından söz konusu olabilecek ifade özgürlüğünün görünüm biçimleri üç temel başlık altında ele alınmıştır. Bu görünüm biçimlerinin belirlenmesine temel olmak üzere öncelikle çalışmada, genel ifade özgürlüğüne ve avukatın hukuk düzeni içindeki özgül konumuna yer verilmiştir. Bu bağlamda avukatın ifade özgürlüğü; mesleğin hem serbest meslek oluşu hem de kamu hizmeti boyutu göz önünde bulundurularak mesleki faaliyeti esnasındaki ifade özgürlüğü, siyasi ifade özgürlüğü ve ticari ifade özgürlüğü olmak üzere üç temel alanda ele alınmıştır.

HAKEMLİ

Mesleki faaliyetin anlamı ve kapsamı, Avukatlık Kanunu’nun 1. ve 2. maddesinde avukatın üstlendiği rol ve işlevler ile yargı içtihatlarındaki yorumlardan yola çıkılarak ortaya konulmuştur. Siyasi ifade özgürlüğü ise, “siyasal faaliyet” kavramından yola çıkılarak geniş anlamda ele alınmıştır. Ticari ifade özgürlüğü ise, avukatlar için tesis edilmiş “reklam yasağı” düzenlemesinin anlamı ve kapsamının ortaya konulmasıyla tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Avukatın ifade özgürlüğü, avukatın mesleki faaliyeti, avukatın siyasi ifade özgürlüğü, reklam yasağı, ticari ifade özgürlüğü.

FREEDOM OF SPEECH OF LAWYERS

ABSTRACT

This study examines the freedom of speech of lawyers. The different aspects of freedom of speech that arise in the context of the legal profession are examined under three main headings. Before addressing these specific aspects, however, the study first discusses the general framework of freedom of speech and the specific position of lawyers within the legal system. In this regard, the freedom of speech of lawyers is examined in three areas—freedom of speech in the course of professional activities, political freedom of speech, and commercial freedom of speech—taking into account both the profession’s nature as a self-employment and its dimension as a public service.

The meaning and scope of professional activity are defined in light of the roles and functions assigned to lawyers in Articles 1 and 2 of the Attorneyship Law, as well as the interpretations developed in judicial case law. Political freedom of expression is assessed broadly, on the basis of the concept of “political activity.” Commercial freedom of expression, on the other hand, is examined by clarifying the meaning and scope of the “advertising ban” imposed on lawyers.

Keywords: Free speech for lawyers, professional activity of lawyers, political freedom of expression for lawyers, advertising ban, commercial freedom of expression.

GİRİŞ

Avukatların ifade özgürlüğü söz konusu olduğunda, mahkeme içtihatlarına veya bilimsel çalışmalara konu edilen meselenin, ifade özgürlüğünün görünüm biçimlerinden biri olarak avukatın mesleki faaliyeti esnasındaki ifade özgürlüğü noktasında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu çalışmada avukatın ifade özgürlüğü; mesleki faaliyeti esnasındaki ifade özgürlüğünün yanı sıra, siyasi ifade özgürlüğü ve ticari ifade özgürlüğü bağlamında ele alınmaktadır.

Çalışmada konu; öncelikle genel olarak ifade özgürlüğünün kapsam ve sınırlarının ortaya konulması, ardından ifade özgürlüğünün yararlanıcısı olarak avukatın özgül konumunun belirlenmesi ve nihai olarak avukatın ifade özgürlüğünün görünüm biçimleri başlıkları ile ele alınmaktadır. Çalışmanın yapılandırılmasındaki sistematik ve başlık seçiminin, avukatlık mesleğine ilişkin mevzuatta, avukata yükümlülükler getiren bir takım düzenlemelerden dolayı kavramsal berraklığı sağlamak adına Giriş Bölümünde açıklanması yararlı olacaktır. Çalışma, avukatın belli alanlardaki ifade özgürlüğüne özgülenmektedir. Ancak öncelikle genel olarak kısaca ifade özgürlüğünün kapsamını ortaya koymak, avukatın bu hakkın yararlanıcılarından biri olarak ifade özgürlüğünün temas ettiği alanlardaki (genel, siyasi, ticari, sanatsal, dini veya akademik alanlar gibi) özgürlüğünün kapsamını belirlemek için bir ön koşul olarak düşünülebilir. Bununla birlikte, avukatlar için pozitif düzenlemeler ve içtihatlarla öngörölmüş yükümlölükler, bu özgürlüğün yararlanıcısı konumunda olan avukatın, faaliyet alanlarındaki özgül konumunun saptanmasını da gerektirmektedir. Son olarak ifade özgürlüğünün avukatlar bakımından görünüm biçimleri; mesleki faaliyet alanı, siyasi ifade özgürlüğü ve ticari ifade özgürlüğü olarak belirlenmiştir. Bu belirlemede ilk olarak “mesleki faaliyet” kavramının kapsamı ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu gereklilik, yine mevzuatta avukatlar için getirilmiş bazı yükümlölüklerin mesleki faaliyet alanını aşarak özel yaşamına da taşan yükümlölükler olarak belirlenmesinden ve avukatın bir meslek icrasında özgül konumundan kaynaklanmaktadır. İkinci olarak, siyasi ifade özgürlüğü, devletin kamusal politikalarının oluşturulmasına seçme – seçilme, siyasi partilere üye olma ve siyasi parti kurma gibi yollarla *doğrudan* katılma şeklinde dar anlamda değil; “siyasal faaliyet” (*political activity*) kavramından hareketle geniş anlamda açıklanmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda, avukatın bu alandaki ifade özgürlüğünün, icra ettiği mesleki sınırlar kapsamında kamuoyunun oluşumuna katılma bağlamında nasıl içeriklendiğini ve hangi

sınırlara tabi olduğunu ortaya koymak bu başlıktaki temel hedeftir. Son olarak ticari ifade özgürlüğü başlığının seçimi; her ne kadar avukatın mesleki faaliyetinin ticari nitelikte olamayacağı gerçeğinden hareketle alışılmadık görünse de aşağıda ilgili başlıkta açıklanacağı üzere, ticari ifade kavramının ticari konulara ilişkin geniş bir kapsamının olmasından ve avukatlar için mevzuatla çeşitli yasaklar, yükümlülükler ve serbestiler getirilmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

I. GENEL OLARAK İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

İfade özgürlüğü, Anayasa'nın 26. ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 10. maddesi ile güvence altına alınmış; kapsam ve sınırları, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ve Anayasa Mahkemesi içtihatları ile şekillenmiştir. AİHM'ye göre ifade özgürlüğü, demokratik toplumun temelini oluşturan vazgeçilmez unsurlar arasında olup toplumun ilerlemesi ve bireyin gelişimi için temel gereklerden biridir.^[1] Anayasa Mahkemesine göre ifade özgürlüğü; her türlü düşüncenin barışçıl bir şekilde ve serbestçe ifade edilmesi bağlamında toplumsal ve siyasal çoğulculuğun sağlanması, bireyin özgün kişiliğinin gelişmesi ve başkalarıyla ilişkilerimizin belirlenmesinde ihtiyaç duyulan bir değer olarak işlev görmektedir.^[2]

AİHM, 10. maddenin 2. fıkrası saklı kalmak kaydıyla, ifade özgürlüğünün sadece toplum tarafından kabul gören, zararsız veya ilgisiz kabul edilen “bilgi” ve “fikirler” için değil; aynı zamanda incitici, şoke edici ya da endişelendirici bilgi ve düşünceler için de geçerli olduğunu belirtmiştir. Mahkemeye göre ifade özgürlüğü, çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin bir gereğidir.^[3] Mahkemece, 10. maddede güvence altına alınan bu hakkın, bazı istisnalara

[1] AİHM, *Lingens/Avusturya*, B. No: 9815/82, 8.7.1986, § 41; AİHM, *Şener/Türkiye*, B. No: 26680/95, 18.7.2000, § 39; AİHM, *Thoma/Luxemburg*, B. No: 38432/97, 29.6.2001, § 43; AİHM, *Marônek/Slovakya*, B. No: 32686/96, 19.4.2001, § 52; AİHM, *Dichand ve Diğerleri/Avusturya*, B. No: 29271/95, 26.5.2002, § 37; AİHM, *Cumhuriyet Vakfı ve Diğerleri/Türkiye*, B. No: 28255/07, 8.10.2013, § 56.

[2] AYM, *Bekir Coşkun*, B. No: 2014/12151, 4.6.2015, § 35.

[3] AİHM, *Handyside/Birleşik Krallık*, B. No: 5493/72, 7.12.1976, § 49; *Von Hannover/Almanya* (No. 2), B. No: 40660/08 ve 60641/08, 7.2.2012, § 101; AİHM, *Lingens/Avusturya*, B. No: 9815/82, 8.7.1986, § 41.

tabi olduğu; ancak bu istisnaların dar yorumlanması ve bu hakkın sınırlandırılmasının ikna edici olması gerektiği vurgulanmıştır.^[4]

İfade özgürlüğünün norm alanının içerik bakımından, her türlü ifadeyi kapsadığı ve hakka bu bakımdan herhangi sınırlama getirilmediği görülmektedir. Anayasa Mahkemesi de içtihatlarında

“...hem gerçek hem de tüzel kişiler için geçerli olan ifade özgürlüğü siyasi, sanatsal, akademik veya ticari düşünce ve kanaat açıklamaları gibi her türlü ifadeyi kapsamına almaktadır. Açıklanan ve yayılan bir düşüncenin, içeriğinden hareketle kişiler ve toplum açısından “değerli-değersiz” veya “yararlı-yararsız” biçiminde ayrıştırılması sübjektif unsurlar ihtiva eder. Bu değerlendirmelerden hareketle ifade özgürlüğünün alanının belirlenmeye çalışılması bu özgürlüğün keyfi biçimde sınırlandırılması sonucunu doğurabilecektir. İfade özgürlüğü, başkaları açısından “değersiz” veya “yararsız” görülen düşüncelerin açıklanması ve yayılması özgürlüğünü de içermektedir.”

denilmek suretiyle benzer bir yorumu benimsemektedir.^[5]

İfade özgürlüğüne ilişkin pozitif düzenlemeler ile Anayasa Mahkemesi ve AİHM içtihatları ele alındığında ifade özgürlüğünün norm alanının içerik bakımından; siyasi, sanatsal, akademik, ticari, dini ve ahlaka ilişkin ifadeleri kapsadığı görülmektedir. Ancak bu geniş kapsama karşılık, bazı ifadelerin zaman zaman ifade özgürlüğünün norm alanının dışında kaldığı da açıktır. Ayrımcılık, ırkçılık, şiddete ve nefrete teşvik, Nazi ideolojisini destek ile Holokost’un inkârı gibi ifadeler içerik temelli koruma kapsamı dışında bırakılan ifadeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece nefret söylemi ve şiddete teşvik eden ifadeler, kategorik olarak ifade özgürlüğünden dışlanmamakla birlikte ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasına gerekçe olarak ele alınmaktadır.^[6] Anayasa Mahkemesi ise, içtihatlarında, nefreti ve şiddeti teşvik eden ifadelere yaptırım uygulanmasının ve bunların önlenmesinin gerekli olduğunu belirtmektedir.^[7] İfade özgürlüğünün norm alanı bu

[4] AİHM, *Handyside/Birleşik Krallık*, B. No: 5493/72, 7.12.1976, § 49; *Von Hannover/Almanya* (No. 2), B. No: 40660/08 ve 60641/08, 7.2.2012, § 101.

[5] AYM, *Bekir Coşkun*, B. No: 2014/12151, 4.6.2015, § 36.

[6] Ulaş Karan, “İfade Özgürlüğü”, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi – 2, 27, 44 https://www.anayasa.gov.tr/media/3545/02_ifade_ozgurlugu.pdf

[7] AYM, *Emin Aydın*, B. No: 2013/2602, 23.1.2014, § 50.

özgürlüğün kullanıldığı araçlar bakımından, basın özgürlüğünü ve internet ortamında dile getirilen ifadeleri kapsamaktadır.

İfade özgürlüğünün kapsamının belirlenmesinde veya özgürlüğe yönelik müdahalelerde, müdahalenin demokratik toplumda gerekli ve orantılı olup olmadığı değerlendirmesinde AİHM ve Anayasa Mahkemesi; “*ifadeyi kimin dile getirdiği*”^[8], *ifade ile hedef alınan kişinin kimliği, ifadenin içeriği, ifadenin kullanıldığı bağlamdan koparılıp koparılmadığı, ifadenin genel yarara ilişkin bir tartışmaya katkı sağlayıp sağlamadığı,*” biçiminde ölçütler geliştirmiştir.^[9] Bu bağlamda, “*hedef alınan kişinin kimliği ve ifadenin içeriği*” noktasında Anayasa Mahkemesi,

“.. ifade özgürlüğüne müdahalenin demokratik toplumlarda gerekliliği konusunda sade vatandaşlarla, kamuya mal olmuş kişilerin, kamu görevlileriyle siyasetçilerin birbirinden ayrılarak değerlendirilmesi gerektiğini; kamuya mâl olmuş kişilerin, siyasetçilerin ve kamuoyunca tanınmış kişilerin kendilerine yönelik eleştirilere daha fazla tahammül göstermesi gerektiğini; ancak bu geniş eleştiri düzeyinin, onların itibarsızlaştırılması sonucunu doğuracak noktaya ulaşmaması gerektiği..”ni vurgulamaktadır.^[10]

Çalışmanın konusu bakımından önemli bir husus da kamu görevlisinin hâkim veya savcı olması durumudur. Yargının işleyişine ilişkin meselelerin kamu yararına olması nedeniyle kamu görevlisi olan hâkim veya savcılar ile yüksek mahkeme üyelerine yönelik eleştiriler, ifade özgürlüğü kapsamına dâhil olmaktadır.^[11] Ancak bu eleştirilerin sınırları diğer kamu görevlilerine nazaran daha dar düzeydedir.

[8] AYM, *Nihat Zeybekçi*, B. No: 2015/5633, 8.5.2019, § 29; *Kemal Kılıçdaroğlu*, B. No: 2014/1577, 25.10.2017, § 59.

[9] AİHM, *Axel Springer AG/ Almanya*, [BD], B. No: 39954/08, 7.2.2012, § 90-94.; AYM, *Nilgün Halloran*, B. No: 2012/1184, 16.7.2014, § 45.

[10] AYM, *Emin Aydın*, B. No: 2013/2602, 23.1.2014, § 49; *İlhan Cihaner*, B. No: 2013/5574, 30.6.2014; *Ali Suat Ertosun*, B. No: 2014/1416, 15.10.2015; *Zübeyde Füsün Üstel ve diğerleri* [GK] B. No: 2018/17635, 26.7.2019; AİHM, *Steur/Hollanda*, B. No: 39657/98, 28.10.2003, § 40; *Lesnik/Slovakya*, B.No: 35640/97, 11.3.2003, § 53.

[11] AYM, *Emin Aydın*, B. No: 2013/3178, 25.6.2015, § 48.

İfadenin içeriği bakımından Anayasa Mahkemesi, “ifadenin, maddi olgular ya da değer yargısı olup olmadığına göre incelenmesi gerektiğinin; maddi olgular kanıtlanabilirse de değer yargısı ifade eden görüş ve yorumların kanıtlanmaya elverişli olmadığı”nın dikkate alınması gerektiğini belirtmektedir.^[12] Bununla birlikte, bir başka kararında, “bir açıklamanın tamamen değer yargısından oluşması durumunda bile müdahalenin orantılılığının ihtilaflı açıklamanın somut unsurlarla yeterince desteklenip desteklenmemesine göre tespit edilmesi gerektiği, somut unsurlarla desteklenmemesi halinde değer yargısının ölçüsüz olabileceği” vurgulanmaktadır.^[13] İfadenin içeriği bakımından diğer önemli husus, ifadenin hangi bağlamda/nasıl kullanıldığıdır. Bu hususta Mahkeme, “ifadelerin içinde geçtiği yazının bütünü ile birlikte ve bunların söylendikleri bağlamından kopartılmaksızın, olayın bütünselliği içerisinde değerlendirilmesi gerektiği”ni vurgulamaktadır.^[14]

II. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN YARARLANICISI OLARAK AVUKATIN ÖZGÜL KONUMU

Avukatlık; Avukatlık Kanunu’nun 2. maddesinde belirtildiği üzere, hukuki ilişkilerin düzenlenmesini, her türlü hukuki mesele ve uyuşmazlığın adaletli ve hakkaniyetli biçimde çözümlenmesini ve hukuk kurallarının uygulanmasını yargı organları, yetkili kişi – kurumlar nezdinde sağlamayı amaçlayan serbest bir meslektir. Bu amaçla avukatlar, demokratik sistemlerde hukukun üstünlüğünün tesisinde, özellikle herkesin adalete erişimi ve adil yargılanmanın gerçekleştirilmesi bakımından önemli işlev üstlenmektedir. Bu işlev; avukatların, müvekkillerinin haklarına kavuşabilmesinde hukuki yardımda bulunması açısından bir yönüyle bireysel; toplumda uyuşmazlıkların adalete uygun bir biçimde çözülmesine katkı sunması açısından diğer yönüyle kamusal niteliğe sahiptir. Nitekim bu işlevin mahiyeti, Avukatlık Kanunu’nun 1. maddesinde “Avukatlık, kamu hizmeti ve serbest bir meslektir. Avukat, yargının kurucu unsurlarından olan bağımsız savunmayı serbestçe temsil eder.” biçiminde hüküm altına alınmıştır.

HAKEMLİ

[12] AYM, *Durmuş Fikri Sağlar*, B. No: 2017/29735, 17.3.2021, § 50.

[13] AYM, *Cem Mermut*, B. No: 2013/7861, 16.4.2015, § 48.

[14] AYM, *Bekir Coşkun*, B. No: 2014/12151, 4.6.2015, § 62, 63; AYM, *Nilgün Halloran*, B. No: 2012/1184, 16.7.2014, § 52.

Anayasa'nın, "Hak arama hürriyeti" başlıklı 36. maddesinde, herkesin meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahip olduğu düzenlenmiştir. Yargının kurucu unsurlarından olan avukatlar, hak arama özgürlüğü ve adil yargılanma hakkının gerçekleşmesinde pay sahibidir. Bu bağlamda, avukatlık, niteliği ve işlevi gereği bir kamu hizmeti olup avukatlar, yargılama faaliyeti içinde adaletin gerçekleştirilmesinde kamu ile mahkemeler arasında köprü görevi üstlenmektedir. Bu yönüyle avukatlık faaliyetinin gerçekleştirilmesinde kamu yararının korunduğu açıktır.^[15] Avukatların savunma görevini üstlenmeleri, belli hak ve yükümlülükleri beraberinde getirmektedir. Avukatın ifade özgürlüğü de bu kapsamda ele alınabilir. Anayasa Mahkemesi içtihatlarında belirtildiği üzere, "*bağımsız yargı*" "*savunma*" ile anlam kazanır. Savunma, "*sav-savunma-karar*" üçgeninden oluşan yargının vazgeçilmez unsurudur. Adaletli bir yargılamanın varlığı, ancak avukatın bu sürece etkin katılımı ile sağlanabilir.^{[16] [17]}

Avukatın bu özgül konumunun ortaya konulmasında ulusal ve ulusallüstü düzeyde düzenlemeler ile yargı içtihatlarından söz etmek olanaklıdır. Birleşmiş Milletler (BM) Avukatların Rolüne Dair Temel İlkeler (1990 Havana Kuralları)^[18], Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Avukatların Mesleklerini İcra Etme Özgürlüklerine İlişkin 21 No'lu Tavsiye Kararı^[19] ile

[15] AYM, E. 2007/16, K.2009/147, 15.10.2009.

[16] AYM, E. 2007/16, K.2009/147, 15.10.2009.

[17] Amerikan Federal Yüksek Mahkemenin bir kararında yargıç O'Connor, çoğunluk görüşünü kaleme alırken avukatların mahkemelerdeki temsil yetkisini şu sözlerle ifade etmiştir: "Avukatın savunucu olarak rolü, ceza davalarındaki hakikati arama işlevinin bir türevidir. Bir avukatın davaya katılımı veya katılımının olmaması, sürecin bozulmasına etki ediyorsa; yani avukat artık mahkemeye suçluyu mahkûm etme ve suçsuz olanı beraat ettirme görevinde yardımcı olmuyorsa, avukat olarak etkili bir şekilde hareket edememiş sayılır." Bradley Wendel, "Free Speech for Lawyers," *Cornell Law Faculty Publications*, (2001): 377, 425.

[18] BM Avukatların Rolüne Dair Temel İlkeler (1990 Havana Kuralları) Türkçe Metni için Bkz. https://d.barobirlik.org.tr/mevzuat/avukata_ozel/meslek_kurallari/havana_kurallari.pdf

[19] Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Avukatların Mesleklerini İcra Etme Özgürlüklerine İlişkin Bakanlar Komitesinin Üye Ülkelere Tavsiye Kararı (2000)21 Türkçe Metni

Avukatlık Mesleğinin Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi^[20] uluslararası düzeyde kaynaklar arasındadır.

Havana Kuralları'nın, avukatların, adaletin tesis edilmesindeki rolü ve statüsüne ilişkin şu düzenlemelerinden söz etmek olanaklıdır: İlk olarak, herkesin adli hizmetlere ulaşması ve ceza yargılamasının her aşamasında haklarının savunulmasında avukat yardımına başvurabilme hakkı düzenlenmektedir (md.1). Avukatlar, bu hakkın öznelere biridir. Bu hak; hükümetlere yönelik, ayrımcılık yapılmaksızın avukata etkili bir biçimde ve eşit olarak ulaşmaya ve ceza adaletiyle ilgili konularda avukat yardımından faydalanmaya ilişkin usul ve mekanizmaları kurmak (md.2-8) biçimindeki yükümlülükleri aracılığıyla güvencelemektedir. İkinci olarak, avukatlık faaliyetinin kendisine yönelik; avukatlık faaliyetlerinin icrasında hükümetlere yükümlülükler getirilmesi (md.16-22), avukatların mesleki örgütler kurabilmesi (md.24, 25) ve disiplin işlerinin yasal güvence altında meslek örgütleri tarafından yürütülmesine ilişkin düzenlemeler (md.26-29) yoluyla adaletli bir yargılamanın sağlanmasında avukatın bu sürece etkin katılımı hüküm altına alınmaktadır. Son olarak, avukatın mesleğini icra edebilmesine yönelik iddia ve savunma dokunulmazlığı (md.20)^[21] ile ifade, inanç ve toplanma özgürlüğü (md.23)^[22] düzenlenerek avukatın faaliyetleri güvencelemektedir.

için Bkz <https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2004-54-75>

[20] Council of Europe Convention for the Protection of the Profession of Lawyer, Council of Europe Treaty Series - No. 226 <https://rm.coe.int/1680b4c6be>

Sözleşme, 13 Mayıs 2025'te taraf devletin imzasına açılmış ve 14 Mayıs itibariyle Sözleşme, Andorra, Estonya, Fransa, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Litvanya, Lüksemburg, Hollanda, Kuzey Makedonya, Norveç, Polonya, İsveç, Belçika, İzlanda, Moldova Cumhuriyeti ve Birleşik Krallık olmak üzere toplam 17 üye ülke tarafından imzalanmıştır.

[21] Madde 20: "Avukatlar, bir mahkeme, yargı yeri veya hukuki ya da idari bir makam önünde mesleki nedenlerle bulundukları sırada veya konuyla ilgili yazılı veya sözlü taleplerinde yaptıkları beyanlardan ötürü hukuki ve cezai muafiyetten yararlanırlar."

[22] Madde 23: Avukatlar, diğer vatandaşlar gibi ifade, inanç, örgütlenme ve toplanma özgürlüğüne sahiptir. Avukatlar özellikle, hukukla, adalet sistemiyle ve insan haklarının geliştirilmesi ve korunması ile ilgili konularda kamusal tartışmalara katılma ve yasal faaliyetleri veya yasal bir örgüte mensup olmaları nedeniyle mesleki kısıtlamalara maruz kalmaksızın, yerel, ulusal veya uluslararası örgütler kurma veya bunlara mensup olma ve bunların toplantılarına katılma hakkına sahiptir. Avukatlar bu hakları kullanırken,

Söz konusu hükümde, avukatın, özellikle hukuka, adalet sistemine ve insan haklarına ilişkin konularda kamusal tartışmalara katılma ve örgütlenme özgürlüğü vurgulanarak avukatın siyasi ifade özgürlüğüne sahip olduğu ortaya konulmaktadır. Dahası, bu özgürlüklerin kullanımında mesleki kısıtlamalara maruz kalamayacakları ve bu kullanımın sınırının hukuk mesleğinin kabul görmüş standartları olduğu belirtilerek avukatların siyasi ifade özgürlükleri koruma altına alınmıştır.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 21 No’lu Tavsiye Kararı; avukatların mesleklerini serbest ve bağımsız bir biçimde yerine getirme gereğini ve bu gerekliliğin sağlanmasına yönelik herhangi bir ayrımcılığa maruz bırakılmadan ve AİHS hükümleri dikkate alınmak suretiyle önlemler alınması gerektiğini belirtmektedir. Bununla birlikte, 21 No’lu Karar, avukatların rol ve görevlerine; herkesin avukata erişebilmesine ve buna yönelik tedbirler alınmasına; avukat – müvekkil ilişkilerine; avukatların yerel, ulusal ve uluslararası meslek birlikleri kurabilmesine ve avukatların ifade, inanç, toplanma ve örgütlenme özgürlüğüne yönelik tavsiye niteliğinde hükümler içermektedir.

Havana Kuralları ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 21 No’lu Tavsiye Kararı’ndan başka, avukatlık mesleğinin icrasında uluslararası hukuki çerçeveyi güçlendirmeye yönelik en güncel pozitif düzenleme, 12 Mart 2025 tarihli Avukatlık Mesleğinin Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi’dir. Sözleşme, Giriş Bölümünde, Havana Kuralları ve 21 No’lu Tavsiye Kararı’nın yanı sıra AİHS ile AİHM içtihatları temelinde; avukatların ve meslek kuruluşlarının hukukun üstünlüğünün desteklenmesi, adalete erişimin güvence altına alınması ve insan haklarının korunmasında avukatların oynadıkları temel rolü vurgulamakla başlamaktadır.

Sözleşme’nin kabulüne yönelik temel motivasyon; avukatlara ve avukatlık mesleğine yönelik giderek artan saldırılar; taciz, tehdit, fiziksel saldırılar veya mesleki görevlerin icrasına müdahalelerdir. Sözleşme’nin en belirgin ve diğer düzenlemelerden ayırt edici yönü; Sözleşme hükümlerinin taraflarca etkili bir şekilde uygulanmasını temin etmek amacıyla özel bir mekanizma oluşturulacağının hüküm altına alınmasıdır (md.1).

Sözleşme, avukatları ve onların oluşturdukları meslek örgütlerinin mesleki faaliyetlerini kapsamaktadır. Bu bağlamda, Sözleşme hükümlerinde,

her zaman hukuka ve hukuk mesleğinin kabul görmüş standartlarına ve meslek ahlak kurallarına uygun davranırlar.

avukatların mesleki hakları, ifade özgürlüğü, mesleki disiplin ve avukatlar ile mesleki örgütlerine yönelik özel koruma önlemleri ele alınmaktadır. Sözleşme'nin 7. maddesinde düzenlenen avukatın ifade özgürlüğü; “*avukatların müvekkillerinin davalarıyla ilgili konularda kamuoyunu bilgilendirme hakkı*” biçiminde ve taraf devletlere bu özgürlüğe yönelik “*sağlama*” yükümlülüğü biçiminde kaleme alınmıştır (md.1. f.1.). Taraf devletlerin bu yükümlülüğü, yalnızca kanunla öngörülen ve mesleki sorumluluklardan, adaletin işleyişinin gereklerinden ve özel hayata saygıdan kaynaklanan ve demokratik bir toplumda gerekli olan kısıtlamalar saklı kalmak kaydıyla ortaya çıkmaktadır. Maddenin ikinci fıkrasında, taraf devletlerin,

“ bireysel veya kolektif olarak avukatların ve meslek kuruluşlarının hukukun üstünlüğünü ve buna bağlılığı teşvik etme; yürürlükte bulunan veya teklif edilen düzenlemeleri ve yargı kararlarının esası, yorumlanması ve uygulanması ile adaletin idaresi ve adalete erişimin, insan haklarının geliştirilmesi ve korunması hakkındaki kamusal tartışmalara katılma; ve bu konularla ilgili reform önerilerinde bulunma haklarını sağlama”

yükümlülüğü hüküm altına alınmıştır.

Sözleşme hükümleri değerlendirildiğinde; avukatların, çalışmanın başında belirtilen hem bireysel hem de kamusal işleve sahip olduğu; hukukun üstünlüğünün korunması ve herkesin adalete erişiminin güvencelenmesinde hayati rol üstlendiği; mesleki haklarının korunmasının yalnızca kendileri bakımından değil; aynı zamanda kamu yararı bakımından da güvencelenmesi gerektiği; avukatlara yönelik baskı ve müdahalelerin yalnızca onlar açısından bireysel bir hak ihlali değil; bunun yanı sıra objektif hukuk düzeni açısından da insan hakkı ihlali doğurduğu tespitini yapmak olanaklıdır.

Avukatların özgül konumuna ilişkin ulusal düzenlemeler, Anayasa, 1136 sayılı Avukatlık Kanunu, Türkiye Barolar Birliği (TBB) Yönetmelikleri ve TBB Meslek Kuralları'ndan oluşmaktadır. Yukarıda belirtildiği üzere, avukat, Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen hak arama özgürlüğü ve adil yargılanma hakkının öznelerinden biridir. Bu hükmün yanı sıra avukatın, yargının kurucu unsurlarından biri olması nedeniyle, Anayasa'nın mahkemelerin bağımsızlığına ilişkin 138. maddesi ile baroların kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarından olması nedeniyle Anayasa'nın 135. maddesi, avukatlara ve avukatlık mesleğine ilişkin anayasal hükümler arasındadır. Avukatlık Kanunu, avukata ve avukatlık mesleğine ilişkin, mesleğin

mahiyeti, nitelikleri, mesleğe kabul ve mesleğin icrası ile barolara ilişkin hükümleri içermektedir. TBB Yönetmelikleri ve Meslek Kuralları, Avukatlık Kanunu'nda yer alan hükümlerin uygulanmasını göstermektedir.

AİHM, avukatların özgül konumunu, pek çok kararında, “*adaletli bir yargılamanın göstergesinin avukatın bu sürece etkili katılımı olduğu*” belirlenmesiyle ortaya koymaktadır. Mahkeme, “yargının otoritesi” ifadesinin, özellikle mahkemelerin hukuki uyuşmazlıkların çözümünü sağlayan ve ceza yargılamasını yürüten merci olduğu ve kamuoyu tarafından da bu merci olarak kabul edildiği anlamına geldiğini belirtmektedir. Mahkemeye göre, yargı otoritesinin korunması açısından söz konusu olan, demokratik bir toplumda mahkemelerin, yargılama esnasında kamuoyunda uyandırması gereken güvendir.^[23] Ancak, kamuoyunda yargıya güven oluşabilmesi, kamuoyunun öncelikle avukatın etkili temsil sağlama becerisine güven duymasına bağlıdır.^[24] Avukatlardan beklenen, adaletin düzgün bir şekilde yerine getirilmesine katkıda bulunmaları ve böylece kamuoyunun güvenini korumalarıdır. Avukatların özel statüsü, onlara, adaletin yerine getirilmesinde kamu ile mahkemeler arasında bir “aracı” olarak merkezi bir konum kazandırır. Böylece avukatlar, hukukun üstünlüğüne dayalı bir devlette mahkemelerin kamu güvenine sahip olmasını sağlamada önemli bir rol oynar.^[25]

Mahkeme, bu belirlemelerden hareketle avukatların “ihtiyatlı, dürüst ve onurlu olmaları” gerekliliği gibi mesleki davranışları konusunda pek çok kısıtlamalara tabi olmalarına rağmen, bir yargı yerinden diğerine değişebilen *münhasır hak ve ayrıcalıklardan (exclusive rights and privileges)* yararlandıklarını belirtmektedir. Bunlardan biri, avukatların, mahkemede kullanılan argümanlar konusunda belirli bir serbestliğe sahip olmalarıdır. Dolayısıyla Mahkeme, ifade özgürlüğünün avukatlar için de geçerli olduğu; bu

[23] AİHM, *Kyprianou / Kıbrıs*, B. No: 73797/01, 15.12.2005, § 172.

[24] AİHM, *Kyprianou / Kıbrıs*, B. No: 73797/01, 15.12.2005, § 175.

[25] AİHM, *Kyprianou / Kıbrıs*, B. No: 73797/01, 15.12.2005, § 173; *Morice / Fransa* [BD], B. No: 29369/10, 23.04.2015, § 132; *André ve Diğerleri / Fransa*, B. No: 18603/03, 24.07.2008, § 42; *Amihalachioaie / Moldova*, B. No: 60115/00, 20.04.2004, § 27; *Nikula / Finlandiya*, B. No: 31611/96, 21.03.2002, § 45; *Schöpfer / İsviçre*, B. No: 25405/94, 20.05.1998, § 29.

özgürlüğün, yalnızca ifade edilen fikir ve bilgilerin özünü değil, aynı zamanda bunların iletilme biçimini de kapsadığını açıkça ifade etmektedir.^[26]

III. AVUKATIN İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN GÖRÜNÜM BİÇİMLERİ

A. AVUKATIN MESLEKİ FAALİYETİ ESNASINDA İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

1. Mesleki Faaliyetin Kavramsal Çerçevesi

Avukatın mesleki faaliyeti esnasındaki ifade özgürlüğünün kapsamı, sınırları ve korunmasına ilişkin hususların ortaya konulabilmesinde, öncelikle “*mesleki faaliyet*” kapsamının neyi ifade ettiği, hangi durumların bu kapsamda değerlendirilebileceği; sonrasında, bu faaliyetlerindeki hangi ifadelerinin ifade özgürlüğü kapsamında olabileceği açıklanmaya muhtaçtır.

Mesleki faaliyet kavramı; yukarıda belirtilen ve avukatlık mesleğinin niteliği ve kapsamının çerçevesini çizen Avukatlık Kanunu’nun 2. maddesi dikkate alındığında; faaliyetin icra edildiği yer ve içeriği bağlamında değerlendirilebilmektedir. Kanun’un 2. maddesi gereğince mesleki faaliyet; hukuki ilişkilerin düzenlenmesi, her türlü hukuki mesele ve uyuşmazlığın adaletli ve hakkaniyetli biçimde çözülmesi ve hukuk kurallarının uygulanmasının yargı organları, yetkili kişi – kurumlar nezdinde sağlanması olarak karşımıza çıkmaktadır. Yargı organları nezdindeki faaliyetler, *prima facie* (ilk bakışta) mahkeme önünde savunma yapabilme ve iddia öne sürebilme şeklinde anlaşılabilir. Bu bağlamda, avukatın iddia ve savunmalarının gereçlerinden biri olan dilekçeleri ile yargı organları dışındaki diğer yetkili kurum ve kuruluşlar nezdindeki beyan ve yazışmaları da içeriksel olarak mesleki faaliyet kapsamındadır. Bununla birlikte avukatın mahkeme salonu dışında; örneğin müvekkili ile cezaevinde görüşmesi veya müvekkili adına noter, bankalar, özel hukuk tüzel kişileri gibi kurum ve kuruluşlardaki faaliyetlerinin de mesleki faaliyet kapsamında değerlendirilmesi gerekir. Dolayısıyla, avukatın mesleki faaliyeti esnasındaki ifade özgürlüğünün kapsamı belirlenirken “mesleki faaliyet” in gerek bu faaliyetin yürütüldüğü alanlar gerekse bu faaliyeti gerçekleştirmedeki içerik olarak iki boyutlu olduğu belirtilebilir. Bu bağlamda, avukatın bu alan ve içeriklerdeki mesleki faaliyetine ilişkin ifade özgürlüğünün kapsamının belirlenmesinde de genel ifade özgürlüğünde olduğu gibi ifadelerin niteliği, ifadenin kime yöneltildiği, hangi bağlamda – nasıl dile getirildiği ölçütlerinden hareket edilebilir.

[26] AİHM, *Morice /Fransa* [BD], § 134.

Bu hususa ilişkin Mahkeme içtihatlarında, mesleki faaliyetin alanları açısından farklı yaklaşım benimsendiği gibi ifadelerin kapsamına yönelik de farklılaşma görülmektedir. Şöyle ki; AİHM ve Anayasa Mahkemesi kararlarında, avukatların mahkemelerde öne sürdükleri savunma ve iddialarına belirli bir serbesti tanınması; avukatın adaletin gereği gibi yerine getirilmesindeki kilit rolüne ilişkin bir yargı bölgesinden diğerine değişebilen *münhasır hak ve ayrıcalıklardan* biri olarak kabul edilmiştir.^[27] Ancak, AİHM’ye göre, bu tür bir hak ve ayrıcalıklardan yararlınsalar da avukatların bu faaliyetleri esnasında mesleki davranışlarında ihtiyatlı, dürüst, onurlu olmak bakımından Barolar tarafından bazı kısıtlamalara tabi oldukları; bu kısıtlamaların, meslektaşlar arası saygıyı sağlamaya ve kamu menfaatine düzenlendiği hususları bu içtihatlarda belirtilmiştir.^[28] Söz konusu kısıtlamaların ulusal hukukta, Avukatlık Kanunu’nun 34. maddesinde düzenlenen “*Avukatın Hak ve Ödevleri*” başlıklı hükümde ve TBB Meslek Kuralları’nın 4, 5 ve 17. maddelerindeki “özen yükümlülüğü” nde karşılık bulduğu belirtilebilir. Dolayısıyla, yukarıda işaret edildiği üzere, yargısal içtihatlarda ortaya çıkan farklılaşma çerçevesinde avukatın mesleki faaliyeti esnasındaki ifade özgürlüğünün, bu içtihatlarda nasıl bir kapsamda ele alındığını, ayrı bir başlık altında incelemek yararlı olacaktır.

2. Yargısal İchtihatlarda Mesleki Faaliyetin Kapsamı ve İfade Özgürlüğü

AİHM’nin bu içtihatları arasında yukarıda işaret edilen farklılaşmaları belirtmekte yarar vardır. AİHM, 2004 tarihli *Amihalachioaie/Moldova* (benzer yönde *Nikula/Finlandiya* ve *Schöpfer/İsviçre*) kararında, “*avukatlar da ifade özgürlüğüne ve adaletin uygulanması konusunda kamuoyu önünde yorum yapma hakkına sahiptir; ancak eleştirileri belirli sınırları aşmamalıdır.*” biçimindeki değerlendirmesiyle, avukatın mesleki faaliyet alanının mahkeme dışında kamuoyu önünde yapılan paylaşımı da kapsadığı tespitini yapmaktadır. Devamında Mahkeme, kamuoyu önünde yapılan paylaşım bakımından; ifadenin iletilme biçimi ve hangi bağlamda ele alındığının

[27] AİHM, *Tuğluk ve Diğerleri/Türkiye*, B. No: 30687/05, 4.9.2018; *Aslan ve Diğerleri/Türkiye*, B. No: 45630/05, 4.9.2018, § 35; *Morice /Fransa* [BD], § 133; *Erdoğan/Türkiye*, B. No: 39656/03, 13.01.2009, § 26; *Nikula/Finlandiya*, § 45; *Schöpfer /İsviçre*, § 29-30.

[28] AİHM, *Coca/İspanya*, B. No: 15450/89, 24.02.1994, § 46; *Morice /Fransa* [BD], § 133; *Erdoğan/Türkiye*, § 26; *Amihalachioaie/Moldova*, § 27; *Van der Mussele/Belçika*, B. No: 8919/80, 3.11.1983.

ifade özgürlüğünün kapsamında olduğu tespitini yapmaktadır. Bu tespiti kararda şu şekilde yer almaktadır:

“10. madde yalnızca ifade edilen fikir ve bilgilerin özünü değil, aynı zamanda bunların iletilme biçimini de korur. Bu bağlamda, kamuoyunun yargı kararlarından kaynaklanan sorular hakkında bilgi edinme hakkı, adaletin usulüne uygun şekilde uygulanmasının gerekleri ve hukuk mesleğinin onuru da dâhil olmak üzere, ilgili çeşitli çıkarlar arasında doğru dengeyi kurma gerekliliği dikkate alınmalıdır Mahkeme, denetim rolünü yerine getirirken, şikayet edilen müdahaleyi, davanın bütünü ışığında, başvuranın sözlerinin mahiyeti ve yapıldığı bağlam da dahil olmak üzere, incelemeli ve müdahalenin “acil bir toplumsal ihtiyaca karşılık gelip gelmediğini”, “amaçlanan meşru amaçla orantılı olup olmadığını” ve ulusal makamlarca gerekçelendirilmek üzere ileri sürülen gerekçelerin “ilgili ve yeterli” olup olmadığını belirlemelidir..”^[29]

HAKEMLİ

AİHM, 2009 tarihli *Erdoğan/Türkiye* kararında, başvuru avukatının yerel mahkemeye ilettiği dilekçelerindeki kullanılan dil ve ifadelerin kışkırtıcı ve kaba olduğunu ve meşru olarak saldırgan olarak nitelendirilebileceğini değerlendirmektedir. Ancak Mahkemece bunların, yasal temsilci sıfatıyla hareket eden avukat başvuru tarafından adli yargılamalar bağlamında dile getirilen *değer yargıları* olduğu; bu değer yargılarının söz konusu davada bu yargılamalarla bağlantılı *belirli bir bağlamda* değerlendirildiğini, ifadelerin yöneltildiği Belediye Başkanı’nın politikacı olması nedeniyle eleştirinin daha kabul edilebilir düzeyde olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte, söz konusu ifadelerin, müvekkilinin haklarının doğal olarak güçlü bir şekilde savunulması gereken bir ortam olan bir *dilekçede* iletilmesi; dolayısıyla bu yargıların *mahkeme salonuyla sınırlı* kaldığı; söz konusu dilekçenin içeriğinin medyada yer alması konusunda gerçek bir risk olduğuna dair herhangi bir belirti bulunmadığı tespit edilmektedir.^[30] Dolayısıyla AİHM bu kararında, avukatın mesleki faaliyet alanını, dilekçelerindeki ifadeler yönüyle değerlendirmekte ve avukatın ifade özgürlüğünün ihlal edildiğini, “bu ifadelerin mahkeme salonuyla sınırlı kaldığı olgusu” ile gerekçelendirmektedir. Bununla birlikte ifadelerin içeriği yönünden yaptığı değerlendirmede, avukatın değer yargısı niteliğindeki bu ifadelerinin, kullanıldığı bağlama göre adil

[29] AİHM, *Amihalachioaie/Moldova*, § 28

[30] AİHM, *Erdoğan/Türkiye*, § 29.

yargılanma hakkıyla ilişkili olduğundan ifade özgürlüğü kapsamında kaldığını belirtmektedir.

AİHM'nin 2015 tarihli *Morice/Fransa* kararı, başvuru avukatın, bakılmakta olan bir davadan çekilen iki yargıcın davaya ilişkin tutumuyla ilgili bir gazeteye verdiği röportaj ve röportajın da içeriğinde yer alan, avukatın bu konuda ilgili Adalet Bakanı'na yazdığı bir mektuptaki ifadeler nedeniyle, hakkında iftira ve hakaretten dolayı açılan ceza yargılaması sonucu adli para cezasına hükmedilmesinin ifade özgürlüğünü ihlal ettiği iddiasına ilişkindir. Bu kararda, avukatın gazeteye verdiği röportaj ve röportajın da içeriğinde yer alan, avukatın bu konuda ilgili Adalet Bakanı'na yazdığı mektuptaki ifadelerle yönelik değerlendirmelere yer verilmiştir. AİHM, daha önceki kararlarında olduğu gibi, burada da olgusal isnatlar biçimindeki ilgili ifadelerin, ancak gerçekliğe ilişkin bir temele dayanıp dayanmadığının tespit edilmesi halinde ifade özgürlüğü kapsamında kaldığı belirlemesini yinelemektedir. Söz konusu olgusal isnatların bu olayda, Adalet Bakanı'na yazılan bir mektup, savcı ve yargıç arasında buna ilişkin bir yazışma ve olaya ilişkin soruşturma açılmış olması gibi nedenlerin, olgusal isnatları temellendirmeye ilişkin olduğu kanaatiyle başvuru avukatının ifade özgürlüğünün ihlal edildiği sonucuna ulaşmaktadır.^[31] Bu olayda, olgusal isnatların gerçekliği doğrudan tespit edilemeyecekse de gerçekliğe ilişkin bir temele sahip olması tespiti önemli noktalardan biridir.^[32] Bu kararda dikkat çekici diğer husus; avukatların mahkeme dışındaki gizlilik gerektirmeyen ifadelerinin de ifade özgürlüğünün koruması altında olduğu, bunun avukatların kamuoyunu bilgilendirme işlevinin bir parçası olduğu belirlemesinin yapılmış olmasıdır.

AİHM 2018 tarihli *Tuğluk/Türkiye* kararında, avukatın müvekkiliyle cezaevi görüşmesi sonrası kamuoyu açıklamasına yönelik ulusal makamlarca alınan tedbiri ifade özgürlüğü açısından değerlendirmektedir. Mahkeme, avukatın müvekkili ile cezaevi görüşmeleri hususunda, avukatın mesleki faaliyet olarak müvekkil ile ceza mahkemeleri arasında aracı görevi gördüğü, ancak bu rolün ona, davranışlarıyla ilgili belli bir takım yükümlülükler yüklediği belirlemesini yapmaktadır. Bu belirleme doğrultusunda kararda Mahkemece,

[31] AİHM, *Morice /Fransa* [BD], § 158. Aksi yönde karar için Bkz. AİHM, *Peruzzi/İtalya*, B. No: 39294/09, 30.06.2015

[32] Çiğdem Sever, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Hak Öznesi Olarak Avukatlar," *Ankara Barosu Dergisi*, no. 4 (2018): 247.

ulusal makamlarca alınan kamuoyu önünde açıklama yapılmamasına ilişkin tedbirin, geçici usulî nitelikte bir tedbir olduğu; avukatın her müvekkili açısından uygulanmadığı; bu tedbirin terör örgütüyle teması engellemeyi amaçladığı ve bu surette acil bir toplumsal ihtiyacı karşıladığı kanaatine ulaşıldığı görülmektedir.

AİHM'nin 2023 tarihli *Rogalski/Polonya* kararı, avukat olan başvurunun müvekkil şirketi adına bir savcının ve bağlı olduğu kurumdaki bazı kişilerin rüşvet aldığı ve bu rüşvet olayının müvekkilinin sahtecilikle suçlandığı soruşturma kapsamında işlendiği iddiasını içeren bir şikâyet dilekçesindeki ifadelerinden dolayı disiplin cezası almasının ifade özgürlüğünün ihlali açısından değerlendirmesine ilişkindir. Söz konusu başvuruda AİHM, başvurunun rüşvet iddiasının savcıcıyı hedef alan kişisel bir saldırı olmadığı, kamuya açık olmadığı, aksine suç duyurusunda bulunulma şeklinde yasal bir prosedürde yer aldığı ve vatandaşların, hukuka aykırı görünen kamu görevlilerinin davranışları hakkında yetkili makamlara başvurabilmesinin hukuk devleti ilkesinin bir gereği olduğundan bahisle başvurunun ifade özgürlüğünün ihlal edildiği sonucuna ulaşmıştır.^[33]

Anayasa Mahkemesinin avukatın ifade özgürlüğünün tartışıldığı bireysel başvuru kararlarına, başvuru avukatların, genel olarak yargı mercileri nezdindeki beyan ve dilekçelerinin içerikleri ile mahkemeler dışında savunma avukatlığının icrası esnasında öne sürdükleri beyanlar ve yetkili kurumlara yönelttikleri dilekçe içeriklerindeki ifadelerinin konu olduğu gözlenmektedir.^[34] Ancak Mahkemenin bir kararında, bir dernek başkanı olan avukatın kamuoyu önünde yaptığı basın açıklamasında kullandığı ifadelerin karara konu olduğu görülmektedir.^[35] Anayasa Mahkemesinin bu kararlarında genel

[33] AİHM, *Rogalski/Polonya*, B. No: 5420/16, 23.3.2023, § 47,48. Benzer şekilde Bkz. *Radobuljac/Hırvatistan*, B. No: 51000/11, 28.1.2016; *Lutgen/Luxemburg*, B. No: 36681/23, 16.5.2024.

[34] AYM, *Keleş Öztürk*, B. No: 2014/15001, 27.12.2017; *Selçuk Kozağaçlı*, B. No: 2014/10715, 10.1.2018; *Keleş Öztürk (2)* B. No: 2018/23565, 16.6.2021; *Kenan Gül*, B. No: 2015/17892, 19.2.2019; *Bayram Akın*, B. No: 2015/19278, 7.3.2019, *Özgür Arıkan*, B. No: 2018/29295, 29.6.2021; *Nesrin Çetinkaya ve Serhat Çetinkaya*, B. No: 2019/8563, 8.6.2023; *Barzan Demirhan*, B. No: 2019/40007, 7.3.2024; *Habip Aktaş*, B. No: 2023/839, 27.2.2025.

[35] AYM, *Selçuk Kozağaçlı*, B. No: 2014/10715, 10.1.2018.

olarak ifade özgürlüğü değerlendirmelerini yaparken AİHM'nin konuyla ilgili içtihatlarına ve ulusüstü pozitif düzenlemelere atıfta bulunduğu görülmektedir. Ayrıca, bu kararlarda, genel ifade özgürlüğüne ilişkin; ifadenin içeriği, kime karşı yöneltildiği, hangi bağlamda dile getirildiği, değer yargısı veya olgusal isnat olup olmadığı, karşı tarafın cevap verme olanağının bulunup bulunmadığı, avukatın ifade özgürlüğüne yönelik müdahalenin kullandığı ifadelerden dolayı mesleğini yapmasına yönelik caydırıcı bir etki yaratıp yaratmadığı ölçütlerinin yanı sıra, kullanılan ifadeyle başkalarının hak ve özgürlüklerinin çatışması halinde haklar çatışmasını çözümlemedeki dengeleme ölçütlerini her somut olayın kendi bağlamında ele aldığı söylenebilir. Bu kararlarda öne çıkan bazı hususları ifade etmekte yarar vardır.

Anayasa Mahkemesinin, *Keleş Öztürk* (1)^[36] ve (2)^[37], *Bayram Akın*^[38] başvurularında başvuru avukatların mahkemede savcıya yönelik ifadelerinden; *Kenan Gül*^[39] başvurusunda başvuru avukatın dava dilekçesinde davanın karşı tarafına yönelik ifadelerinden dolayı hakaret nedeniyle ceza yargılamasına maruz kaldığı görülmektedir. *Habip Aktaş*^[40] başvurusunda, başvuru avukatın hâkimin reddi dilekçesindeki ifadelerinden dolayı mahkeme heyeti tarafından aleyhine manevi tazminat davası açıldığı görülmektedir.

Mahkeme, *Keleş Öztürk* (1) başvurusunda, avukatın savcıya yönelik duruşmada sarf ettiği “*Savcı Hukuk Fakültesini yeniden okusun, Hukuk Fakültesini okumadı, ya dosyayı okumadı ya da mahkemenin yaptığı işleri esas almıyor ya da değer biçmiyor*” şeklinde zapta geçen ifadesini değerlendirmiş ve ihlal kararı vermiştir. Mahkemenin değerlendirmesi ve ihlal gerekçesi şu hususları içermektedir: Mahkemeye göre,

“başvurucunun cezalandırılmasına neden olan sözler, avukatlık mesleğinin icrası esnasında duruşma anında sarfedildiği; somut olay bakımından savunma avukatlığı yapan başvurucunun ifade özgürlüğüne yönelik müdahalelerin, silahların eşitliği

[36] AYM, *Keleş Öztürk*, B. No: 2014/15001, 27.12.2017.

[37] AYM, *Keleş Öztürk* (2), B. No: 2018/23565, 16.6.2021.

[38] AYM, *Bayram Akın*, B. No: 2015/19278, 7.3.2019.

[39] AYM, *Kenan Gül*, B. No: 2015/17892, 19.2.2019.

[40] AYM, *Habip Aktaş*, B. No: 2023/839, 27.2.2025.

ilkesi ve adil yargılamanın sağlanması gereği demokratik bir toplumda çok istisnai durumlarda gerekli olduğu kabul edilebilir” ^[41].

Bununla birlikte, “*ifadenin muhatabının iddia makamı olan savcı olması nedeniyle savcıların, kendilerine yönelik eleştiriler karşısında daha hoşgörülü olmalarının bekleneceği, onlara yönelik ifadelerin ifade özgürlüğü bakımından hâkimlere nazaran daha yüksek korumadan faydalanacağı; avukatların savunma esnasındaki sözlerinden dolayı cezai takibata maruz kalmalarının müvekkillerinin çıkarlarını hararetle savunma görevi üzerinde caydırıcı etki oluşturabileceği göz önüne alınmalıdır.*” ^[42]

Bu nedenle, “*Cumhuriyet savcısının başvurusunun duruşma esnasındaki sözlerinden kişisel olarak incindiği kabul edilecek olsa dahi başvuru konusu olay bağlamında başvuru hakkında ceza soruşturması ve kovuşturması yapılarak cezaya hükmedilmesi suretiyle ifade özgürlüğüne yapılan müdahalenin demokratik toplum düzeninde gerekli bir müdahale olmadığı kanaatine varılmıştır.*” ^[43]

HAKEMLİ

Mahkeme, *Bayram Akın* başvurusunda, iddianameyi düzenleyen savcıya yönelik “... *Müvekkilimin bu davada diğer sanıkla birlikte aynı sevk maddeleri ile cezalandırılmasının istenilmesi davayı açan savcının olayı kavrayamaması ve işgüzarlığındandır ...*” ifadesini *Keleş Öztürk* başvurusundaki ölçütler çerçevesinde değerlendirerek iddia ve savunma dokunulmazlığı kapsamında ele almış ve avukatın ifade özgürlüğünün ihlal edildiği sonucuna varmıştır. ^[44]

Benzer şekilde *Kenan Gül* başvurusunda Mahkeme, başvuru avukatın davanın karşı tarafına yönelik dilekçede geçen ifadelerini ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirmiştir. Bu değerlendirmede, *mahkemelere sunulan dilekçeler ile üçüncü kişilerin şeref ve itibarına yönelik müdahale doğabileceği; devletin bireylerin şeref ve itibarının korunmasında pozitif yükümlülüğü olduğu* vurgusu yapılmaktadır. ^[45] Bu bağlamda, avukatın ifade özgürlüğü ile üçüncü kişilerin şeref ve itibarının korunması yükümlülüğünün çatışması

[41] AYM, *Keleş Öztürk*, B. No: 2014/15001, § 56,57.

[42] AYM, *Keleş Öztürk*, B. No: 2014/15001, § 58-60.

[43] AYM, *Keleş Öztürk*, B. No: 2014/15001, § 62.

[44] AYM, *Bayram Akın*, B. No: 2015/19278, § 41-51.

[45] AYM, *Bayram Akın*, B. No: 2015/17892, § 53.

halinde dengeleme ölçütleri kullanılarak avukatın ifade özgürlüğüne yönelik, hakkında adli para cezasıyla hükmün açıklanmasının geri bırakılması tedbiri uygulanmasının, “*ileride düşünce açıklamaları veya müvekkillerinin çıkarlarını hararetle savunma görevi üzerinde caydırıcı etki oluşturabileceği*” gerekçesiyle, demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun bir müdahale olarak değerlendirilemeyeceği kanaatine ulaşılmıştır.^[46] Bu kararda, iddia ve savunma hakkının her türlü etkiden uzak olarak kullanılmasının esas olduğu, Anayasa Mahkemesinin 1963 tarihli bir başka kararına atıf yapılarak vurgulanmıştır.^[47] *Habip Aktaş* başvurusunda Mahkemece, avukatın Ticaret Mahkemesine sunmuş olduğu hâkimin reddi dilekçesindeki “*mahkeme heyetinin konkordato komiseri olarak atanan kişileri zengin etme amacıyla hareket ettiğini, özellikle komiser olarak atanan K.D.nin aynı mahkeme tarafından 2018-2021 yılları arasında 11 dosyada konkordato komiseri olarak atandığını, bu kapsamda K.D.nin adeta millî konkordato komiseri hâline geldiğini*” belirttiği ifadeleri değerlendirilmiştir. Burada Mahkeme, ifadelerin, maddi olgular niteliğindeki olgusal isnatlara dayandığı ve bu nedenle yeterli kaynaklarla desteklenmesi gerektiğini vurgulayarak somut olayda avukatın bu hususta mahkemeye yeterli delil sunduğu tespitini ortaya koyarak avukatın ifade özgürlüğüne yönelik müdahaleyi ihlal olarak belirlemiştir.^[48]

Avukatın, yargı yerleri dışındaki yetkili kurumlara ilettiği dilekçelerindeki ifadelerinin ifade özgürlüğü kapsamında tartışıldığı bir karar olan *Nesrin ve Serhat Çetinkaya* başvurusuna konu olayda^[49], başvuru avukatlar, müvekkilleri adına Türk Tabipler Birliği’ne müvekkillerinin adli muayenesini yapan doktorun tutum, davranış ve sözleri hakkında şikâyet dilekçesi sunmuştur.

[46] AYM, *Bayram Akın*, B. No: 2015/17892, § 65-69.

[47] Bkz. AYM, E. 1963/163, K. 1965/36, 8.6.1965. “Anayasa Mahkemesine göre de iddia ve savunma hakkının her türlü etkiden uzak olarak kullanılması esastır. Anayasa Mahkemesi; bir davada tarafların yargı mercileri önünde iddia ve savunmalarını kaygıya kapılmadan, serbestçe yapmaları gerektiğini, iddia ve savunma sınırı içinde kalan hakaretin suç teşkil etmemesinin olayda hakaret kastının bulunmamasına değil adaletin tam olarak yerine getirilmesi sebebine dayandığını belirtmiştir. Anayasa Mahkemesine göre bu serbestlik davanın aydınlığa kavuşmasına, diğer bir deyişle hakkın meydana çıkmasına yol açma amacına hizmet etmelidir.”

[48] AYM, *Habip Aktaş*, B. No: 2023/839, § 27-31.

[49] AYM, *Nesrin Çetinkaya ve Serhat Çetinkaya*, B. No: 2019/8563, 8.6.2023.

Bu dilekçede, ilgili doktorun mesleğini gereği gibi yerine getirmediği iddiası “Örnek gösterilen olayda gerçekleştiği şekliyle aynen bizim olayımızda da cereyan eden, polisin adeta usul edindiği taktiği ile mesleğini sübjektif nedenlerle peşkeş çeken bir doktorun arasındaki polis doktor *işbirliği bir tesadüf olamaz ve değildir de.*” şeklindeki ifadelerle dile getirilmiştir. Söz konusu ifadeden dolayı başvuru haklarında Baro Disiplin Kurulunca, “*yargılamadaki olaylarla yakın ilgisi olan ifadeler yerine başka ifadeler kullanılmasının daha uygun olacağı biçiminde bir gerekçeyle*” uyarma disiplin cezası uygulanmıştır.^[50] Anayasa Mahkemesi söz konusu ifadenin değerlendirmesinde; başvuru haklarının şikâyet dilekçesini müvekkilleri namına sunmuş olduğu ve bunun savunma avukatlığı görevlerinin icrasının bir parçası olduğunu, derece mahkemelerindeki yargılamada ifadenin bağlamdan koparılarak dilekçeden yalnızca “peşkeş çekmek” ifadesinin ferdi olarak incelendiğini, oysa bu ifadelerin bir kısım olguyla desteklenen bir değer yargısı teşkil ettiğini, söz konusu ifadeler yerine başka ifadelerin kullanılmasının daha uygun olacağı gerekçesinin müvekkillerinin çıkarlarını savunan avukatlar üzerinde caydırıcı etki doğuracağını vurgulamaktadır.^[51] Bu belirlemeler ışığında Mahkeme, bireylerin anayasal hakları ihlal edilmediği sürece derece mahkemelerinin dava konusu olguları değerlendirmesine ve hukuku yorumlamasına müdahalede bulunmayacağını belirtmekle birlikte, ifade özgürlüğüne yapılan müdahalenin *ilgili ve yeterli* bir gerekçe ile derece mahkemelerinde hukuki zemine oturtulmadığı gerekçesiyle ihlal kararı vermiştir.

Anayasa Mahkemesinin *Barzan Demirhan* kararı,^[52] avukatın şüpheli müdafii olarak Emniyet Müdürlüğünde bulunduğu sırada polis memuru

[50] Söz konusu ifadeden dolayı Baro Disiplin Kurulunca uyarma disiplin cezası uygulanmış, TBB Disiplin Kurulu tarafından uyarma cezasına temel oluşturan ifadelerin iddia ve savunma hakkı kapsamında olduğu gerekçesiyle Baro Disiplin Kurulu’nun uyarma cezası kaldırarak disiplin cezası verilmesine yer olmadığına karar verilmiştir. TBB Disiplin Kurulu Kararı, Bakanlık makam oluru ile bir daha görüşülmek üzere geri gönderilmiştir. Geri gönderme üzerine TBB Disiplin Kurulu, Baro Disiplin Kurulunun uyarma disiplin cezası kararını onamıştır. Başvurucular TBB Disiplin Kurulu kararının iptali istemiyle İdare Mahkemesine başvurmuş, ancak Mahkemece başvuruları reddedilmiştir. AYM, *Nesrin Çetinkaya ve Serhat Çetinkaya*, B. No: 2019/8563, § 8-10.

[51] AYM, *Nesrin Çetinkaya ve Serhat Çetinkaya*, B. No: 2019/8563, § 49-51.

[52] AYM, *Barzan Demirhan*, B. No: 2019/40007, 7.3.2024.

ile sözlü tartışmada kullandığı ifadelerin ifade özgürlüğü kapsamında tartışıldığı bir karar olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla avukatın şüpheli müdafii olarak Emniyette ifadeye bulunması, savunma avukatlığı görevinin icrası olarak ele alınmaktadır. Karara konu somut olayda başvuru avukatın müdafii olarak, müvekkilinin ifadesi alınırken müvekkiline işkence ettiğini ileri sürdüğü polis hakkında sarf ettiği iddia edilen sözler sebebiyle basit tehdit suçundan cezalandırılmasına karar verilmiştir. Söz konusu ceza ile başvuru avukatının ifade özgürlüğüne müdahalede bulunulmuştur.^[53] Anayasa Mahkemesi hakka yönelik müdahaleyi değerlendirmesinde; başvuru avukatının ifade özgürlüğü ile müşteki polisin haklarının korunması arasında adil bir denge kurulması gerekliliği, müdahaleye maruz kalan ifadenin avukat tarafından dile getirildiği, hedef alınan kişinin yargılama sürecindeki konumu, sözlerin muhatabının kendisine yöneltilen sözlerle cevap verme olanağının bulunup bulunmadığı, ifadelerin hedef alınan kişinin hayatı üzerindeki etkisi, cezaya konu edilen ifadelerin kullanıldığı bağlamından koparılıp koparılmadığı, avukat başvuru avukatının yaptırıma maruz kalma endişesinin kendisinde caydırıcı etki yaratıp yaratmayacağı ve ihtilaflı ifadelerin maddi vakıaların açıklanması veya değer yargısı olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği yönlerinden incelemiştir.^[54] Mahkemece; söz konusu ifadelerin derece mahkemesince bağlam içinde değerlendirilmediği, derece mahkemesinin başvuru avukatın müvekkilinin haklarını savunmak amacıyla hareket ettiğini gözetmediği ve içeriği ihtilaflı olan polis tutanağına kategorik olarak üstünlük tanındığı, ifade özgürlüğüne müdahale teşkil eden mahkûmiyet kararının *ilgili ve yeterli* bir gerekçe içermediği sonucuna varılarak ihlal kararı verilmiştir.^[55]

[53] Başvuru avukat, müvekkilinin işkenceye maruz kaldığını polis memuruna yönelik “Parmak izi alınırken mi yoksa parmak izi alındıktan sonra mı müvekkilin gözüne yumruk attın?” sözleriyle ifade etmiş; avukat ile polis memuru arasındaki sözlü tartışma üzerine polis memurlarınca olaya ilişkin tutanak tutulmuştur. Söz konusu tutanaktaki ifadeler ihtilaflı olmakla birlikte, bu tutanakta yer alan ve başvuru avukatın sarf ettiği belirtilen “neden işkence yapıyorsun.. seninle hesaplaşacağımız yer mahkemeler değil, göreceksin hesaplaşacağız.” şeklindeki ifade nedeniyle avukat basit tehdit suçundan ceza almıştır. AYM, *Barzan Demirhan*, B. No: 2019/40007, §8.

[54] AYM, *Barzan Demirhan*, B. No: 2019/40007, § 48.

[55] AYM, *Barzan Demirhan*, B. No: 2019/40007, § 59, 60.

Avukatın kamuoyu önündeki basın açıklaması dolayısıyla kamu görevlisine hakaret iddiasıyla yapılan yargılamada, hakkında kovuşturmanın ertelenmesi kararı verilmesi nedeniyle ifade özgürlüğüne yönelik müdahalenin ihlal olarak belirlendiği *Selçuk Kozağaçlı* başvurusunda^[56] Anayasa Mahkemesi, benzer başvurulardaki ilkeleri buradaki somut olaya da uygulamıştır. Bu başvurunun ayırt edici noktası, kamuoyu önünde yapılan açıklamanın ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesidir. Bu kararda Mahkeme, başvurucunun ve hedef alınan kişinin toplumsal rol ve statüleri ile icra ettikleri görevleri tartışmasını yürütürken “*avukat olan başvurucunun o dönemde önemli bir sivil toplum kuruluşunun başkanı olduğu, bu tür konuşma ve basın açıklamalarını sıklıkla yaptığı ve bu nedenle ileride de kovuşturmaya maruz kalma riskinin bulunduğu dikkate alınması gerektiğini*” vurgulamıştır.^[57] Yine bu değerlendirmede, ifadenin yöneldiği kişinin kamuoyunda oldukça tanınan yüksek bir bürokrat olduğu ve bu nedenle tanınmış bir kişi olduğu, yürüttüğü görev nedeniyle eleştirilere sıradan kişilere nazaran daha fazla katlanması gerektiği belirtilmiştir.^[58] İfadenin bağlam ve içeriği değerlendirmesinde, basın açıklamasının konusunun kamuoyunu ilgilendiren bir tartışmanın parçası olduğu, ifadelerin hedef alınan kişinin yürüttüğü kamu görevi nedeniyle sarf edildiği ve bu tür eleştirilerin cezalandırılmasının “caydırıcı etki” doğurarak toplumdaki ve kamuoyundaki farklı seslerin susturulmasına yol açabileceği tespiti yapılmıştır.^[59]

Son olarak Anayasa Mahkemesinin üzerinde durulması gereken ve yukarıdakilerden farklı ele aldığı *Keleş Öztürk* (2) başvurusundan söz etmekte yarar vardır. Söz konusu başvuru, başvuru avukatın bir önceki başvurusuna konu olan somut olaydaki ifadelerinin, TBB Meslek Kuralları’nın 4. ve 17. maddelerine aykırı olduğu gerekçesiyle Baro Disiplin Kurulunca uyarma cezasıyla cezalandırılmasının ifade özgürlüğünün ihlal edildiği iddiasını içermektedir.^[60] Anayasa Mahkemesi değerlendirmesinde, öncelikle başvurucunun aynı ifadeler nedeniyle cezai takibata maruz kaldığı ve daha önce

[56] AYM, *Selçuk Kozağaçlı*, B. No: 2014/10715, 10.1.2018.

[57] AYM, *Selçuk Kozağaçlı*, B. No: 2014/10715, § 32, 43.

[58] AYM, *Selçuk Kozağaçlı*, B. No: 2014/10715, § 44.

[59] AYM, *Selçuk Kozağaçlı*, B. No: 2014/10715, § 46-50.

[60] AYM, *Keleş Öztürk* (2), B. No: 2018/23565, § 6-12.

ihlal tespit ettiği başvuruya atıf yapmıştır. Bununla birlikte, eldeki başvurunun, başvurucunun duruşma sırasında Cumhuriyet savcısı için kullandığı ifadelerin, *avukatlık mesleğinin gereklerine aykırı bulunması nedeniyle*” Baro Disiplin Kurulunca disiplin cezası ile cezalandırılmasının ifade özgürlüğünü ihlal edip etmediği hususu olduğunu belirtmiştir.^[61] Mahkeme eldeki başvuruda, başvuru avukat ve savcı arasındaki sözlü polemğin, “*davanın aydınlığa kavuşmasına ve adaletin tesis edilmesine olumlu bir katkı sunmayan, kullanılan ifadelerin saygı ve nezaket sınırlarını aşan, savunma görevini ifa etmekten ziyade mütalaasını açıklayan Cumhuriyet savcısını rencide etmeye dönük, avukatlık mesleğinin etik kurallarına ve saygınlığına zarar verici ifadeler*” olduğunu vurgulamıştır.^[62]

Devamında Mahkeme, derece mahkemelerinin kararının gerekçelendirildiği, ayrıca Anayasa Mahkemesinin yargılamalarda açık bir hak ihlali bulunmadıkça derece mahkemelerinin hukuki yorum ve olguları değerlendirmelerinde takdir payı olduğunu işaret ederek devletin pozitif yükümlülüklerine de aykırı davranmadığı gerekçesiyle başvuruyu açıkça dayanaktan yoksun olma nedeniyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.^[63] *Keleş Öztürk* (1) ve (2) başvurularında önemle belirtilmesi gereken husus; aynı ifadenin ifade özgürlüğü bağlamında değerlendirilmesinde, ifade özgürlüğüne yönelik müdahalenin avukatı cezai takibata maruz bırakmakla, mesleki etik yükümlülük nedeniyle disiplin soruşturmasına maruz bırakmanın ceza hukuku ile disiplin hukukunun doğasının farklı olması, farklı menfaatleri korumasıdır. Kuşkusuz, disiplin hukukunun amacı, mesleki etik ve özen kurallarının hâkim olduğu kurum düzeninin korunmasına yönelmişken ceza hukukunun amacı kamu düzeninin korunmasına yönelmiştir. Dolayısıyla, kamu düzenini bozacak ve cezayı gerektirecek nitelikte olmayan bir ifadenin, mesleki etik kurallarına aykırı olması ve ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmemesi olanaklıdır.^[64]

[61] AYM, *Keleş Öztürk* (2), B. No: 2018/23565, § 25,26.

[62] AYM, *Keleş Öztürk* (2), B. No: 2018/23565, § 32.

[63] AYM, *Keleş Öztürk* (2), B. No: 2018/23565, § 33-38.

[64] Bu hususta Bkz. Avukatlık Kanunu md. 140/3, 4.

3. TBB Disiplin Kurulu Kararlarında Mesleki Faaliyetin Kapsamı ve İfade Özgürlüğü

Avukatın ifade özgürlüğünün tartışıldığı diğer kararlar, TBB Disiplin Kurulu'nun^[65] avukatların ifadelerinin, mesleki etik ve özen yükümlülüklerine aykırı olup olmadığının belirlmesine yönelik kararlarıdır. Birlik Kurulu'nun söz konusu kararları, genel olarak Avukatlık Kanunu'nun 34. maddesinde düzenlenen avukatın özen ve davranış yükümlülüğü ile TBB Meslek Kurallarının 3., 4., 5. ve 27. maddeleri hükmüne ve Avukatlık Kanunu'nun 134. maddesinde düzenlenen disiplin cezasının uygulanacağı haller ile 135. maddesinde düzenlenen disiplin cezaları hükmüne dayanmaktadır.^[66] TBB Disiplin Kurulu'nun bazı ifadeleri, ifade özgürlüğü kapsamında nitelediği kararları ile mesleki etik ve özen yükümlülüğüne aykırı olduğundan bahisle ifade özgürlüğü kapsamında bulmadığı kararlarını, örnek ifadeler üzerinden ele almak olanaklıdır.

TBB Disiplin Kurulu'nun bir kararında, şikâyet olunan avukatın Mahkeme'ye sunduğu bir beyan dilekçesinde davanın karşı tarafı olan şirkete yönelik “*Davalı vergi kaçakçılığı yapmaktadır, kendisi tacir olmasına rağmen yüklü miktarda çek hareketleri ve hesap hareketleri bulunmaktadır, buna ilişkin olarak, Vergi Denetleme Kurulu, Savcılık ve Hazine ve Maliye Bakanlığı Dış Ticaret Müdürlüğüne suç duyurusunda bulunacağız.*” şeklindeki ifadenin iddia ve savunma dokunulmazlığı kapsamında kaldığı gerekçesiyle bu ifadedden dolayı Baro Disiplin Kurulunca verilen uyarma cezasının kaldırılarak avukat hakkında disiplin cezası verilmesine yer olmadığına dair hüküm kurulmuştur.^[67] TBB Disiplin Kurulu bu kararını, iddia ve savunma

HAKEMLİ

[65] TBB Disiplin Kurulu Avukatlık Kanunu 157. maddesi gereğince, Baro Disiplin Kurullarınca verilen kararları itirazen inceler.

[66] Ancak Avukatlık Kanunu'nun 134. ve 135. maddesinde “disiplin cezası uygulanabilecek hâller sayılmakla ve disiplin cezaları da gösterilmekle birlikte maddede sayılan disiplin suç ve cezaları arasında yeterli bağlantının kurulmadığı, bu çerçevede disiplin cezasını gerektiren eylemin gerçekleşmesi durumunda fiil ve hareketin niteliğine göre disiplin cezalarının verilebileceği öngörülmeyle birlikte bu ölçütün disiplin cezasının muhatapları açısından yeterli bir hukuki güvence sağlamadığı” gerekçesiyle ilgili hükümler Anayasa Mahkemesinin 6.3.2025 tarih ve E. 2025/50 ve K. 2025/47 sayılı kararıyla iptal edilmiş, yürürlüğü iptal kararının Resmi Gazete’de yayımlanmasından itibaren 9 ay sonraya bırakılmıştır.

[67] TBB Disiplin Kurulu, E. 2024/162, K. 2024/190, 23.3.2024.

dokunulmazlığının kişiler açısından somut isnat ifade eder mahiyette olguların ortaya konulması ya da kişilerle ilgili olumsuz değerlendirmelerde bulunulmasını olanaklı kıldığı, kişilerle ilgili olarak ileri sürülen somut isnatların ve yapılan olumsuz değerlendirmelerin uyuşmazlıkla ilgili olması gerekmektedir birlikte, *uyuşmazlığın çözümü açısından faydalı olmasının da gerekli olmadığı* şeklinde gerekçelendirmiştir. Benzer bir kararında TBB Disiplin Kurulu, avukatın karşı tarafa yönelik, “*bir komedi oyunu senaryosu*”, “*yüklü mirasa tek başına veya kardeşleriyle konabilme operasyonu*”, “*servet peşinde*”, “*ihtilaslarının, haset ve tamahkârlıklarının ölçüsünü*”, “*davalıların tamahkârlıkları akıl ve akıllarının ilerisinde olduğu için*”, “*neresi doğru diye baktığımız bir deve resmini andırmaktadır*”, “*bozacının şahidi turşucu olurmuş.*” şeklindeki ifadesini de aynı gerekçeyle iddia ve savunma dokunulmazlığı kapsamında değerlendirmiştir.^{[68] [69]}

TBB Disiplin Kurulu’nun, avukatların bazı ifadelerinin iddia ve savunma dokunulmazlığı kapsamında değerlendirilemeyeceğini belirttiği kararlarında, genel olarak avukatların dilekçe ve beyanlarında meslektaşlarını küçük düşürücü, rencide edici veya kişilikleriyle ilgili tahkir edici sözler söylememesi gerekliliğine dayanmıştır. Örneğin bir kararında, şikâyet olunan avukatın, müşteki avukat hakkında verdiği suç duyurusu dilekçesinde yer alan ve müşteki avukata yönelik “*paranın üstüne yatmaya çalışmaktadır, yalan söyleyerek aldığı parayı inkâr ederek müvekkilimi dolandırmıştır. Müvekkilimizi dolandıran şüpheli şahıs hakkında TCK en yüksek haddeden cezalandırılmasını...*” şeklindeki ifadenin iddia ve savunma dokunulmazlığı kapsamında kabul edilemeyeceğini belirtmiştir. Bu kararı, Kurul’un yerleşik kararlarında yer aldığı belirtilen “*avukatın, meslektaşı hakkında küçük düşürücü beyanlardan*

[68] TBB Disiplin Kurulu, E. 2024/185, K. 2024/213, 23.3.2024.

[69] TBB Disiplin Kurulu’nun iddia ve savunma dokunulmazlığı kapsamında bulunduğu benzer kararlar ve bu kararlardaki bazı ifadeler şöyledir: Şikâyetli avukatın mahkemeye sunduğu bilirkişi raporuna itiraz dilekçesinde şikâyetçi avukatı kastederek söylediği “Bilirkişi Raporu tepeden tırnağa cehalet kokmaktadır. Bilirkişi raporu eksik ve hatalıdır. Bilirkişinin raporu hazırlarken neyin kafasını yaşadığı belirsizdir. Bu kadar bariz hataların yapılmış olması tarafımızca kabul edilebilir değildir. Ortada bir işçinin ve avukatı olarak benim bir emeğim bulunmakta keşke bilirkişi hesaplama yaparken daha dikkatli ve özenli olsaydı. Ancak ne yazık ki bilirkişi mevcut dosyayı incelerken nasıl bir ruh hali içinde idi büyük bir belirsizlik umarı bir daha kimse mağdur edilmemiş olur” şeklindeki ifade için Bkz. TBB Disiplin Kurulu, E. 2024/517, K. 2024/545, 10.8.2024.

kaçınması, meslektaşın kişiliğiyle ilgili küçük düşürücü ifadelere yer vermemesi, meslektaş rencide edici sözler söylememesi gerektiği” şeklindeki gerekçeye dayandırılmıştır.^{[70] [71]}

TBB Disiplin Kurulu’nun avukatların ifade özgürlüğüne ilişkin kararları incelendiğinde, somut olayların ele alınışı bakımından karar içeriklerinde, konuya ilişkin ulusal ve ulusüstü pozitif düzenlemelere ve bazı yargısal kararlara yer verildiği görülmektedir. Bununla birlikte, genel olarak sonuca ilişkin gerekçelendirmelerin “*avukatın, meslektaş hakkında küçük düşürücü beyanlardan kaçınması, meslektaşın kişiliğiyle ilgili küçük düşürücü ifadelere yer vermemesi, meslektaş rencide edici sözler söylememesi gerektiği*” şeklindeki sürekli tekrar eden, adeta matbu nitelikte gerekçeye dayandığı söylenebilir. Kurul kararlarında, her somut olay bakımından ilgili ifadelerin kime karşı hangi bağlamda söylendiği, uyuşmazlıkla bağlantılı olup olmadığı, davanın amacını haklı gösterecek veya esasa yararlı, etkili veya zaruri nitelikte olup olmadığına genel olarak tartışılmadığı; bir başka ifadeyle yargısal kararlarda ele alınan anayasal standartların uygulanmadığı söylenebilir.^[72] Ayrıca söz konusu standartların uygulanmaması nedeniyle kararlar arasında tutarsızlık ortaya çıktığını söylemek de olanaklıdır. Zira bu kararlarda hangi tür ifadelerin ne zaman iddia ve savunma dokunulmazlığı kapsamında olduğu ne zaman olmadığı tespitini yapmak olanaklı değildir. Eğer yukarıda yer verilen kararda olduğu gibi somut isnatların ve yapılan olumsuz değerlendirmelerin “*uyuşmazlığın çözümü açısından faydalı olmasının da gerekli olmadığı*” kanaati

[70] TBB Disiplin Kurulu, E. 2024/330, K. 2024/354, 16.5.2024; “Davacı yan meslek avantajını kullanarak müvekkilime hain bir plan kurmuştur” ifadesi için Bkz. TBB Disiplin Kurulu, E. 2024/128, K. 2024/162, 1.3.2024.

[71] TBB Disiplin Kurulu’nun iddia ve savunma dokunulmazlığı kapsamında değerlendirilemeyeceğini belirttiği benzer kararlar ve bu kararlardaki bazı ifadeler şöyledir: Şikâyetli avukatın karşı tarafa ve vekiline gönderdiği mesajlardaki “Göreceğiz deplasmanı müvekkiline söyle talimatı aldın sabah blokeyi kaldırıyorsun. Bu hesap uyapa kayıtlı hesap uğraştırmayın beni. Söyle müvekkiline bizde kimseye kaptıracak mal yok. Hodri meydan. Herkes dikkatli olsun. Telefonu da bir daha yüzüme kapatma. Görüştün mü orospu müvekkilin ile... Avukatını da s.keceğim. Helal kazancım çocuklarıma helal olsun ama anaları ve or.pu avukatlarına haram olur. Avukatına da bir film var bekle” şeklindeki ifade için Bkz. TBB Disiplin Kurulu, E. 2024/414, K. 2024/450, 28.6.2024.

[72] Bu tartışmanın yürütüldüğü münferit bir karar için Bkz. TBB Disiplin Kurulu, E. 2024/517, K. 2024/545, 10.8.2024.

taşınmakta ise, ifadenin iddia ve savunma dokunulmazlığı kapsamında kalıp kalmadığının her somut olayda belli standartların uygulanması yoluyla ortaya konulması beklenmektedir.

B. Kamuoyu Oluşumuna Katılma Bağlamında Siyasi İfade Özgürlüğü

Demokratik siyasal sistemlerin temelinde siyasal tartışma özgürlüğünün varlığı genel kabul gören bir ilkedir. Demokratik meşruiyetin sürdürülebilmesi ise, vatandaşların katılımına açık kalması gereken kamusal söylem aracılığıyla oluşacak kamuoyunun varlığına bağlıdır. Bir başka anlatımla, siyasi ifade özgürlüğü kamuoyu oluşumunun temel varlık nedenidir. AİHM, siyasi “tartışma” özgürlüğünün, “*tüm demokratik rejimlerin temel ilkesi*” olduğunu vurgulamaktadır.^[73] Bu bağlamda siyasi ifade özgürlüğü, iktidarı kullananların eylem ve işlemlerinin siyasal faaliyet yoluyla denetlenmesinin aracıdır. AİHM, bu hususa ilişkin değerlendirmesini, “*demokratik rejimlerde hükümetlerin işlemlerinin, yalnız yasama ve yargı organları tarafından değil; aynı zamanda sivil toplum örgütleri, medya, basın veya siyasi partiler gibi diğer aktörler tarafından da denetlenmesi gerektiği*” biçiminde belirtmiştir.^[74] Geniş anlamda siyasal faaliyet, kamu menfaatine ilişkin siyasi ifadeler öne sürebilme veya toplumsal sorunlara ilişkin tartışmalara katılma yoluyla kamuoyunda yorum yapabilme, seçme – seçilme hakkını kullanabilme, siyasi partilere üye olabilme veya toplanma ve örgütlenme özgürlüğünü kullanabilme olarak alınabilir. Bu belirlemenin yapılabilmesinde, hak ve özgürlüklerin bütünselliği veya birbiriyle sıkı ilişkisi önem taşımaktadır. *Kapani*’nin de belirttiği üzere, kişi hak ve özgürlüklerinin siyasal iktidarın müdahalesinden korunabilmesinin en etkili yolu, kişinin siyasal iktidarın oluşumuna katılabilmesi ve onun kullanılışını denetleyebilme olanaklarına sahip olabilmesidir. Aynı şekilde siyasal hakların gerçekleşebilmesi de ifade özgürlüğü, haberleşme, basın, toplanma, örgütlenme özgürlüğü gibi kamuoyu oluşumunu sağlayan hak ve özgürlüklerin güvencelenmesine bağlıdır.^[75]

[73] AİHM, *Lingens/Avusturya*, B. No: 9815/82, 8.7.1986, § 42.

[74] AİHM, *Ceylan/Türkiye*, B. No: 23556/94, 8.7.1999, § 34; AİHM, *Şener/Türkiye*, B. No: 26680/95, 18.7.200, § 40; AİHM, *Castells/İspanya*, B. No: 11798/85, 23.4.1992, § 46

[75] Münci Kapani, *Kamu Hürriyetleri*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 1993), 7. Kolektif özgürlükler ile ifade özgürlüğü arasındaki bağa ilişkin aynı yönde görüş için Bkz. İbrahim Kaboğlu, *Özgürlükler Hukuku*, (İstanbul: Afa Yayınları, 1999), 214.

Avukatın siyasi ifade özgürlüğünün, yukarıda işaret edildiği gibi geniş anlamda siyasal faaliyet alanları açısından iki boyutlu olduğu düşünülebilir. Bir boyutu, avukat - müvekkil yani vekâlet ilişkisi çerçevesinde müvekkillerini temsil ettikleri mesleki faaliyetlerine ilişkindir. Siyasi özgürlüğün bu boyutu, avukatın, müvekkillerinin adalete erişimine yönelik sözlü ve yazılı beyanlarında açığa çıkmaktadır. Siyasi özgürlüğün diğer boyutu, avukatın, avukatlık mesleğinin sınırları dâhilinde siyasal özgürlüklerini kullanabilmesine yöneliktir. Özgürlüğün bu ikinci boyutu, avukatın seçme – seçilme hakkı, siyasi partilere üye olma hakkı veya örgütlenme özgürlüğünde ortaya çıkmaktadır.

1. Vekâlet ilişkisi çerçevesinde ortaya çıkan siyasi ifade özgürlüğü

Avukat – müvekkil yani vekâlet ilişkisinin yansıması olarak avukatın siyasi ifade özgürlüğü, mesleki faaliyetini yürütürken gerek yargı organları nezdinde gerek kamuoyu önünde ortaya koyduğu sözlü ve yazılı beyanlarının siyasi ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilip değerlendirilmeyeceği bakımından tartışmaya değerdir. Her ne kadar yukarıda mesleki faaliyeti kapsamında ifade özgürlüğü şeklinde konu tartışmaya açılmışsa da bazı durumlarda ifadelerin, siyasi ifade kapsamında korunmaya değer görülmesi söz konusu olabilir. Konuya, avukatın siyasi ifade özgürlüğünün görece erken tarihlerde tartışıldığı Amerikan Federal Yüksek Mahkeme kararından örnekle yön vermek olanaklıdır. Yüksek Mahkemenin *Gentile v. State Bar of Nevada* kararına konu olay; iddianame sonrası bir basın toplantısı düzenleyen ve müvekkilinin masum bir günah keçisi olduğunu, gerçek failin sahtekâr bir polis memuru olduğunu ve tanıkların uyuşturucu satıcıları ve kara para aklayıcılar olduğunu öne süren ceza avukatı *Gentile*'nin, bu eyleminden dolayı baro disiplin cezası almasının ifade özgürlüğünü ihlal ettiği iddiasına ilişkindir. Çoğunluk görüşü, avukatın basın toplantısı düzenlemesini ve savunmanın genel niteliğine ilişkin ifadelerde bulunmasını, siyasi ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmiştir.^[76] Kararın iki önemli sonucundan biri, avukatın ifadelerinin doğrudan yargıçları hedef alan nitelikte olmayıp

Örgütlenme özgürlüğü ile ifade özgürlüğü arasındaki bağa ilişkin görüş için Bkz. Thomas I. Emerson, "Freedom of Association and Freedom of Expression", The Yale Law Journal, Vol. 74, no:3 (Nov., 1964), 1-35.

[76] Amerikan Federal Yüksek Mahkemesi, *Gentile v. State Bar of Nevada*, 501 U.S. 1030, 27.6.1991.

yargısal süreçlerde yolsuzlukları iddia etmek suretiyle siyasal iktidarı kullananların (geniş anlamda yargısal faaliyet de dahildir) eylemlerinin eleştirilmesi kapsamında kaldığı ve kamuoyunun ceza davalarının yürütülmesine ilişkin bilgilendirme hakkı olduğunun tespit edilmesidir. Bu durum, kamu gücü kullananların işlemlerinin eleştirilmesi yoluyla avukatın demokratik çoğulculuğa katkı işlevi olarak kabul görmektedir.^[77] Kararın diğer önemli sonucu ise, siyasi ifade özgürlüğünün derdest davalar bakımından mahkeme salonları dışına – kamuoyu önüne genişletilmiş olmasıdır.^[78]

Amerikan yaklaşımının aksine, AİHM'nin, *Morice/Fransa* kararı dışında^[79], avukatın ifade özgürlüğünün tartışıldığı yukarıda ele alınan veya benzer kararlarında, özellikle avukatların beyan veya dilekçelerinde kamu görevlilerinin hukuka aykırı eylemleri nedeniyle doğrudan onları hedef almayan ancak yargının veya diğer kamu hizmetlerinin işleyişine ilişkin eleştirilerinin, avukatın ifade özgürlüğünün siyasi ifade kapsamında olabileceğinin tartışılmadığı görülmektedir. Benzer şekilde, Anayasa Mahkemesinin ele alınan kararlarında da bu tür ifadeler açısından siyasi ifade özgürlüğü tartışmasının yürütülmediği açıktır. Bu bağlamda örneğin, Mahkemenin, *Nesrin – Serhat Çetinkaya* Başvurusu ile *Barzan Demirhan* Başvurusundaki avukat ifadelerini, kamu hizmetinin işleyişine yönelik eleştiriler kapsamında siyasi ifade özgürlüğü açısından incelemesi düşünülebilirdi. Bu gereklilik, siyasi ifadelerin koruma kapsamının diğer ifadelere görece daha geniş olması ve buraya yönelik müdahalelerin sıkı denetim ölçütlerine tabi olması nedeniyle avukatlar açısından da ifade özgürlüğünün koruma kapsamının daha etkin hale getirilmesi düşüncesi ile açıklanabilir. Bu bağlamda, avukatın yargının

Kararda yargıç Rehnquist ise, avukatın adalet mekanizmasının içinde “mahkeme görevlisi” (officer of the court) rolü üstlendiği ve bu nedenle, toplumsal adaletin sağlanmasında, mesleki görevinin kendilerine ek sorumluluk yükleyebileceği görüşünü benimsemiştir.

[77] Bradley Wendel, “Free Speech for Lawyers”, 431.

[78] Erwin Chemerinsky, “Silence is Not Golden: Protecting Lawyer Speech Under The First Amendment,” *Emory Law Jurnal*, Vol. 47, no:3 (Summer 1998): 875; Kathleen M. Sullivan, “The Intersection of Free Speech and the Legal Profession: Constraints on Lawyers’s First Amendment Rights,” *67 Fordham L. Rev.* 569 (1998): 574.

[79] AİHM, *Morice /Fransa* [BD], § 152, 153. Kararda, avukatın ifadelerinin yargının işleyişine ilişkin olduğu ve kamusal yarar kapsamında daha yüksek koruma standardına sahip olduğu belirtilmiştir.

kurucu unsurlarından biri olması ve savunma görevinin etkin biçimde yerine getirilmesinde ifade özgürlüğünün önkoşul olması; avukatın ifade özgürlüğünün klasik anlamda sıradan bir bireyin ifade özgürlüğünden niteliksel olarak farklılığından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, avukatın mesleki rolünden kaynaklı ifade özgürlüğü, kurumsal bir anayasal güvence niteliğindedir.

Demokratik bir hukuk devletinde, yargının bağımsız olması, hesapverebilirlikten bağışık olduğu anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla, yargının işleyişinde ortaya çıkabilecek usulî eksiklikler, sistematik yapısal sorunlar veya hak ihlalleri kamusal tartışmaya açık olmalıdır. Avukatların yargının işleyişine yönelik bilgiye dayalı ve nitelikli eleştirileri, sıradan eleştiriden daha güçlü korumayı gerektirmektedir. Bu durum, avukatın gerek hukuk davalarında temsilci (vekil) sıfatıyla gerek ceza yargılamalarında müdafî (zorunlu veya seçilmiş) sıfatıyla üstlendikleri “geniş anlamda savunma” işlevinin neticesi olarak yargının kapalı ve denetimsiz bir alana dönüşmesini engellemektedir. Zira hukuki argümanların sunulması, usule veya hak ihlallerine ilişkin eleştirilerde bulunulması, etkin bir savunmanın; dolayısıyla adil yargılanma hakkının bileşeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Aksi hâl, sadece avukatın değil; aynı zamanda müvekkilinin de adil yargılanma hakkının ihlali anlamına gelebilir.

AİHS’nin 6. maddesi 3/c fıkrası bağlamında, ceza yargılamalarında müdafî yardımından faydalanmak suretiyle savunma hakkının tanınması, bir tür ifade özgürlüğü uygulamasıdır. Bu hakkın güvence altına alınmadığı bir hukuk düzeninde mahkeme önünde amaca uygun bir savunma hakkından söz edilemez.^[80] Hukuk devleti ilkesi bağlamında ele alındığında müdafî, ceza muhakemesinde devletin normlara uygunluğunu denetleyecek kişi konumundadır.^[81] Bu nedenle, müdafiden yararlanma bağlamında savunma hakkının korunması hukuk devleti ilkesinin gereklerinden biridir. Dolayısıyla, müdafiden yararlanma, avukatın müdafilik görevini meşru olmayan kısıtlamalara ve baskılara maruz kalmaksızın ifa edebilmesini de kapsamaktadır. Bu açıklamalar ışığında, avukatın ifade özgürlüğünün güvence altına

[80] Nur Centel, Ceza Muhakemesi Hukukunda Müdafî, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2014), 20 - 21.

[81] Hamide Zafer, “Savunma Hakkı ve Sınırları”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt. 19, Sayı: 2, 2013, 516.

alınması, etkin bir savunmanın; bir başka ifadeyle adil yargılanma hakkının güvencelenmesi yoluyla demokratik bir hukuk devletinde yargının kamusal denetiminin gerçekleştirilmesini sağlamaktadır.

2. Vekâlet İlişkisinden Bağımsız Olarak Avukatın Siyasi İfade Özgürlüğü

Siyasi ifade özgürlüğünün avukatın kendi siyasal özgürlükleriyle ilişkili alandaki yansıması, seçme – seçilme hakkı ve örgütlenme özgürlüğünde açığa çıkmaktadır. Avukatlık mesleği bakımından seçme - seçilme hakkı ve siyasi partilere üye olma veya faaliyette bulunma konusunda sınırlama söz konusu değildir. Ancak örgütlenme özgürlüğü açısından bazı örgütlenme türlerinde yasayla getirilmiş bir takım sınırlandırmalar veya koşullar mevcuttur. Mesleki örgütlenme olarak baro levhasına yazılmak, mesleğe kabulün ön şartıdır. Bunun dışında dernek özgürlüğü açısından bir sınırlandırma söz konusu değildir. Anayasa Mahkemesi, bireysel başvuru yoluyla önüne gelen başvurularda avukatın dernek özgürlüğünü tartışmıştır. Mahkemenin, yukarıdaki başlıkta yer verilen *Selçuk Kozagaçlı* kararının yanı sıra İnci Çiğdem Ertan^[82] kararı bu hususa ilişkin örneklerdendir. İnci Çiğdem Ertan başvurusuna konu olayda başvuru avukatı, Eskişehir Genç İş Adamları Derneği üyesi olup Dernek sayfasında “*hukuki danışman*” olarak yer almaktadır. Avukatın “*iş adamı*” derneği faaliyetinde yer almasının meslek onur ve itibarını zedelediği gerekçesiyle avukat hakkında Baro tarafından re’sen soruşturma başlatılmışsa da Baro Disiplin Kurulunca, dernek üyeliğinin avukatlıkla bağdaşmayan işler arasında yer almadığı gerekçesiyle ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilmiştir. İtiraz üzerine TBB Disiplin Kurulunca incelenen karar sonucunda, Kurul tarafından “*avukatlık unvanı yanında iş adamı unvanının kullanılmasının toplum nezdinde avukatlık mesleğinin getirdiği güven ve itibarı zedeleyeceği*” gerekçesiyle uyarma cezası verilmiş, olağan başvuru yollarında da karar onama ile kesinleşmiştir. Söz konusu başvuruda Anayasa Mahkemesi, derece mahkemelerinin Derneğin adında “iş adamları” ibaresinin bulunmasının avukatlık mesleğinin itibarını zedeleme potansiyeli bulunduğu görüşünün “*genç iş adamlarının yetiştirilmesi ve toplumsal refaha katkı sunmayı hedefleyen bir derneğe, kamusal hizmet ifa eden bir avukatın katılmasının hangi surette mesleğinin itibarını zedeleyeceğinin daha ciddi gerekçelerle açıklanması*” gerektiği kanaatindedir. Bu nedenle Mahkemece, başvuruçunun cezalandırılmasına yönelik gerekçelerin zorlama olduğu sonucuna ulaşılarak avukatın dernek özgürlüğü konusunda amaç vb.

[82] AYM, İnci Çiğdem Ertan, B. No: 2019/41440, 19.10.2023.

yönlerden herhangi yasal kısıtlama olmadığı gerekçesiyle ihlal kararı verilmiştir.^[83] Söz konusu kararda, Mahkeme, ulaştığı aynı sonuca farklı bir tartışma yürüterek de ulaşabilirdi. Bu başvuru açısından, Mahkemenin, başvuruyu avukatın dernek özgürlüğü konusunda herhangi yasal kısıtlama olmadığı, bunun, meslek itibarını zedeleme potansiyeli taşımadığı gerekçesiyle yetindiği görülmektedir. Her ne kadar derneğin hedefi ile “kamusal hizmet” ifa edilen avukatlık arasında ilişki kurmuşsa da Mahkeme, yukarıda işaret edildiği üzere, bir örgütlenme özgürlüğü biçimi olarak dernek özgürlüğünün; kamu menfaatine ilişkin ifadeler öne sürebilme ve toplumsal sorunlara ilişkin tartışmalara katılma yoluyla kamuoyu oluşumuna katkı sunmanın aracı olduğu tespitini yapma olanağını kullanmamıştır. AİHM’nin *Ataman/Türkiye* kararında ise, İnsan Hakları Derneği üyesi bir avukat olan başvurucunun katıldığı bir basın açıklaması ve yarım saat süren gösteri yürüyüşüne orantısız polis müdahalesi nedeniyle AİHS’nin 11. maddesindeki toplantı ve dernek kurma özgürlüğünün ihlal edildiği kararı verilmiştir.^[84]

HAKEMLİ

Avukatın sendikal hakları da örgütlenme özgürlüğü yoluyla siyasal faaliyetin; bir başka ifadeyle, kamusal söylemin oluşumuna katkı yapabilmenin aracıdır. Sendikalar, demokratik yaşamda diğer çıkar gruplarının temsilcileri olan kuruluşlarla birlikte rol oynayan, siyasi karar organlarını etkilemede ve yönlendirmede etkili olan, aynı zamanda geniş bir kesimin çalışma ve yaşama koşullarının düzenlenmesinde söz sahibi kuruluşlardır.^[85] Bir başka ifadeyle, sendikalar, belli bir siyasal parti söylemiyle ilişkili olmaksızın üyelerinin menfaatlerinin korunması doğrultusunda siyasal partilerden (veya iktidardan) talepte bulunabilme biçiminde geniş anlamda siyasal faaliyette bulunur.^[86] Avukatın sendikal hakları bakımından sendika kurma ve sendikalara üye olma hakları hukuki güvenceye bağlanmıştır. Ancak avukatlar bakımından, Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunlarındaki düzenlemelerden kaynaklanan ayrıksı bir durum söz konusudur. Serbest avukatlar bakımından geçerli olan 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu 2. maddesi, işçi ve işveren sendikalarının kurulmasında işkolu esasını; kamu avukatları

[83] AYM, İnci Çiğdem Ertan, B. No: 2019/41440, 19.10.2023, § 39

[84] AİHM, *Oya Ataman/Türkiye*, B. No: 74552/01, 5.12.2006, § 39,42.

[85] Nurhan Akçaylı, *Sendika Teorisi*, (Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi, 1983), 3.

[86] Gülten Kutal, *Türkiye’de İşçi Sendikacılığı*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, 1977), 201.

bakımından geçerli olan 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu 3. maddesi, hizmet kolu esasını, 4. maddesi de meslek ve işyeri esasına göre sendika kurulamayacağını öngörmektedir. Ancak her iki Kanundaki işkolu ve hizmet kolu listelerinde avukatlık mesleği ayrı bir kol olarak yer almamaktadır. Bu durum, serbest avukatlar ve kamu avukatları açısından yalnız kanunda sayılan işkolu/ hizmet kolundan birinde sendikal faaliyet yürütebileceklerini işaret etmektedir.

Sendika kurma hakkı Anayasa'nın 51. maddesi 1. fıkrasında, **“Çalışanlar ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme haklarına sahiptir. Hiç kimse bir sendikaya üye olmaya ya da üyelikten ayrılmaya zorlanamaz.”** şeklinde düzenlenmiştir. Hakka yönelik sınırlama, hükmün 2. fıkrasında *“Sendika kurma hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir”* şeklinde belirlenmiştir. Bu bağlamda, sendikalar, işçi ve işverenlerin veya kamu görevlilerinin ekonomik, sosyal ve meslekî hak ve menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesi ile çalışma şartlarının belirlenmesini sağlayan örgütlenme biçimleridir.

Yukarıda anılan Kanun hükümleri, bir örgütlenme biçimi olarak avukatların sendikalara üye olmaları önünde bir engel teşkil etmese de farklı iş veya hizmet kollarında örgütlenmek, avukatların ekonomik ve sosyal hak ve taleplerinin gereği gibi toplu iş sözleşmeleri görüşmelerine yansıtılamaması anlamına gelmektedir. Bu durum, işçi – işveren ilişkilerinde işveren karşısında güçsüz konumda olan işçilerin, bireysel iş sözleşmesi ile elde edemedikleri sosyal - ekonomik koşulların sendikalar aracılığıyla toplu iş sözleşmesi sayesinde elde edilmesinin önünde engel teşkil etmekte ve avukatların özlük haklarını etkilemektedir. Bu sorunun, Anayasa'da bir engel olmamasına rağmen; sendikal örgütlenme biçiminin yasal düzenlemelerde işkolu/hizmet kolu esasının benimsenmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Ancak bu hususun, 6356 sayılı Kanun'un 2/1(ğ) hükmünün Anayasa Mahkemesine norm denetimi yoluyla taşındığı kararda, Anayasa Mahkemesince, işkolu esasının benimsenmesinin *“kamu düzenini sağlamak ve devam ettirmek, daha etkin ve daha güçlü bir sendikacılığı temin etmek için çıkarılmış olduğu. ... diğer sendikal örgütlenme biçimlerinin yasaklanmadığı”*

gerekçesiyle anayasaya aykırı olmadığı sonucuna varılmıştır.^[87] Anayasa Mahkemesinin söz konusu kararına ve gerekçesine katılmanın olanaklı olmadığını belirtmekle birlikte^[88]; mevcut yasal durumda işkolu/hizmet kolu esasının benimsenmiş olmasına rağmen bu işkolları arasında “hukuk hizmetleri” ne özgü işkolu/hizmet koluna yer verilerek sorunun çözümlenebileceği düşünülebilir.^[89] Öte yandan Anayasa Mahkemesinin kararında belirtildiği üzere diğer sendikal örgütlenme biçimlerinin yasaklanmamış olması, meslek sendikalarının kurulabileceği izlenimi yaratsa da avukatlar bakımından bunun pratikte sonucu olduğunu söylemek olanaklı değildir. Zira 6356 sayılı Kanun’un 8/1-c hükmünde yer alan, “sendikaların tüzüklerinde faaliyet gösterecekleri işkolunun belirlenmesi” zorunluluğu, mevcut durumda işkolu belirlemesinden kaynaklı sorunu ortadan kaldırmamaktadır.

Uygulamada 2014 yılında Av-sen kısa adlı Avukatlar Sendikası kurulduğu, söz konusu Sendika’nın “ticaret, büro, eğitim ve güzel sanatlar” işkolunda faaliyet göstereceğinin belirtildiği görülmektedir.^[90] **Söz konusu Sendika tarafından** “*serbest çalışan avukatlar için işçilişveren ayrımının yapılmasının avukatların sendika kurma hakkını anayasaya aykırı biçimde sınırladığı*” iddiasıyla Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunulmuştur.^[91] Mahkeme söz konusu başvuruda, AİHM’nin serbest meslek sahipleri yönünden devletin sendikal örgütlenmeye izin vermeme yönünden takdir hakkı

[87] AYM, E. 2013/1, K. 2014/161, 22.10.2014, § 37.

[88] Anayasa Mahkemesinin söz konusu kararı; kararda her ne kadar “kamu düzenini sağlamak ve devam ettirmek, daha etkin ve daha güçlü bir sendikacılığı temin etmek” gerekçesiyle ilgili hükmün anayasaya aykırı olmadığı yönünde hüküm kurmuşsa da bu kararın, hem gerekçedeki daha etkin ve daha güçlü sendikacılığın nasıl temin edileceğinin açıklığa kavuşturulmaması hem de ilgili hükmün Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) 87 No’lu Sözleşmesi hükümleriyle çatışan nitelikte olmasının Anayasa’nın 90. maddesi hükmü gereği dikkate alınmamış olması eleştiriyi açığa çıkarır.

[89] TBB’nin Kamu avukatlarına yönelik aynı yönde görüşü için Bkz. <https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/kamu-avukatlarina-yonelik-adaletsizligin-giderilmesi-icin-kamu-gorevlileri-sendikolari-ve-toplu-sozl-85837>

[90] Bkz. <https://www.csgb.gov.tr/konfederasyon-sendika/sendika-tipleri/?according=bu-siness&type=%C4%B0%C5%9F%C3%A7i&name=10-+Ticaret%2C+B%C3%B9Cro%2C+E%C4%9Fitim+ve+G%C3%BCzel+Sanatlar#>

[91] AYM, Avukatlar Sendikası, B. No. 2018/27450, 30.3.2023.

bulunduğunu belirttiği *Manole ve “Romanien Farmers Direct”/Romanya* kararına atıfla, derece mahkemelerinin meslek sendikacılığına yönelik sınırlamalarının sendikal özgürlüğü gözetmedikleri anlamına gelmeyeceğinden bahisle, başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.^[92] Söz konusu kararı birkaç yönden eleştirmek olanaklıdır. Öncelikle karara dayanak gösterilen AIHM kararında devletlerin bazı meslekler açısından sendikal örgütlenmeye izin vermeme yönünden takdir hakkı bulunmasının, bu tür meslekler açısından kooperatif, meslek birliği gibi başkaca örgütlenmelerin yolunun açık olması gerekçesine dayandırılması, sendikal örgütlenmenin yöneldiği amaçların gerçekleştirilmesine elverişli görünmemektedir. Anayasa Mahkemesinin de bu karar doğrultusunda avukatların çalışma biçimine göre Avukatlık Kanunu 12. maddesi gereğince işveren veya işçi sendikalarında örgütlenebileceği sonucuna ulaşması doğaldır. Mahkemeyi bu sonuca götüren hususun, başvurucunun başvurusunu *serbest çalışan avukatlar için işçi/işveren ayrımının yapılmasına* dayandırmış olduğu söylenebilir. Ancak her ne kadar başvuru serbest avukatların statüsüne bağlanmış olsa da Anayasa Mahkemesinin burada sorunun işçi- işveren statüsünden değil; işkolu belirlemede avukatları tek bir çatı altında toplamayı sağlayacak düzenleme eksikliğinden kaynaklandığı tespitini yapma olanağını kaçırdığı ifade edilmelidir.

Avukatın siyasi ifade özgürlüğünün, yukarıda değinilen iki boyutu değerlendirildiğinde; müvekkillerin adalete erişimine yönelik sözlü ve yazılı beyanlarında yargının veya diğer kamu hizmetlerinin işleyişine ilişkin eleştirilerinin siyasi ifade özgürlüğü kapsamında olabileceğinin uygulamada dikkate alınmadığını belirtmek gerekir. Siyasi özgürlüğün diğer boyutu olan avukatlık mesleğinin sınırları dâhilinde siyasal özgürlüklerini kullanabilmesinde özellikle sendikal örgütlenme bakımından mevzuattan kaynaklı sınırlı bir siyasi ifade özgürlüğünün olduğu görülmektedir.

C. Reklam Yasağı Kapsamında Ticari İfade Özgürlüğü

1. Bir Ön Mesele Olarak Ticari İfade

İfade özgürlüğünün kapsamı içinde henüz berraklaşmamış, diğer alanlar kadar istikrar kazanmamış olan ticari ifade özgürlüğü, avukatlar açısından daha da tartışmalı bir hâl almaktadır. Avukatın adaletin yerine getirilmesinde hem bireysel hem de kamusal işlev üstlenmesinin, bu tartışmalı duruma

[92] AYM, Avukatlar Sendikası, B. No. 2018/27450, § 14,19,20.

zemin hazırladığı düşünülebilir. Zira yukarıda işaret edildiği gibi avukatlık bir yandan kamu hizmeti diğer yandan serbest meslektir. Avukatlığın serbest meslek niteliği, müvekkilleri ve diğer meslektaşları karşısında adil bir rekabeti mazur gösterirken kamu hizmeti niteliği, bu rekabetin meslektaşlar ve kamu açısından haksız rekabete dönüşmesini önleyici tedbirler alınmasını gerektirmektedir. Bu ikilem; reklam yasağı aracılığıyla avukatın ticari ifade özgürlüğünün içeriğinin, sınırlarının ve koruma kapsamının ortaya konulmasında belirleyici rol üstlenmektedir. Çalışmanın bu başlığı altında avukatın ticari ifade özgürlüğünün norm alanı, özgürlüğün hangi kısıtlamalara tabi olduğu ve koruma kapsamı belirlenmeye çalışılacak olup bu belirlemenin yapılmasından önce ticari ifade özgürlüğünün açıklığa kavuşturulmasında yarar görülmektedir.

Ticari ifadenin ne olduğu, diğer ifade türlerinden nasıl ayırt edilebileceği ve ifade özgürlüğü kapsamında korunup korunmayacağı tartışmalarının; ticari reklamların ifade özgürlüğü kapsamında kabul edilip edilmeyeceğine ilişkin karşılaştırmalı hukuktaki ulusal ve ulusüstü yargı içtihatlarıyla ortaya çıktığı söylenebilir. Bu bağlamda konuya ilişkin ilk tartışmaların ortaya çıktığı Amerikan Federal Yüksek Mahkemesi kararlarından yola çıkmak, aydınlatıcı olabilir.

1970'lerin ortalarında, Amerikan Federal Yüksek Mahkemesinin, ifade özgürlüğünün kapsamını ticari ifadeleri de kapsayacak şekilde genişleten kararlarıyla şekillenen ticari ifade, kamusal söylemden ve ticari olmayan diğer ifadelerden yola çıkılarak tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, ticari ifade, kamusal söylemden hareketle, kamusal bir iletişim alanında demokratik karar almayla ilgili bilgileri ileten, ancak kendisi kamusal söylemin bir parçası olmayan, ticari konularla ilgili iletişimsel eylemler kümesi olarak tanımlanmıştır.^[93] *Brudney*, ticari ifadenin dar veya geniş olarak tanımlanabileceğini belirtmektedir. Dar anlamda ticari ifade, “*belirli bir mal veya hizmette bir satış veya değişim işlemi açıkça veya örtülü olarak öneren veya teklif eden ve teklif edenin bu tür işlemlerden kâr elde etme işinin bir parçası olarak yaptığı ve yalnızca bu tür bir teklifin şartlarını tanımlayan veya yalnızca sözde satıcının ürünlerini tanımlayan bir iletişimden oluşur.*” Geniş anlamda ticari ifade, “*sunulan ürüne sahip olmanın veya kullanmanın*

[93] Robert Post, “The Constitutional Status of Commercial Speech,” 48 *UCLA L. Rev.* 1, 28 (2000): 4. <https://openyls.law.yale.edu/server/api/core/bitstreams/eb13c04c-acc7-4a8b-bb38-0f1e8a7f8a22/content>

faydalarını ve hazzını tasvir eden ek ifadeler içeren ya da ürün ve hizmetlere ilişkin sağlık, güvenlik veya kamu politikası faydalarının vurgulanarak tanıtıldığı ifadelerden oluşur.”^[94] Bu tanımlamalardan hareketle, ticari ifadenin; ticari reklamları, taahhütleri, ticari icapları kapsadığını söylenebilir. Öte yandan, bu tanımlamalar, ifadelerin anayasal korumasının, ifade sahibinin kendini ifade edebilmesinden ziyade kişilerin bilgi edinme hakkına odaklanması gerekliliğiyle açıklanmaktadır. Bir başka anlatımla, kamusal söylemden hareketle, ifade, insanların tüm seçeneklerin farkında olarak ve tüm ilgili bilgilere sahip olarak bilgece ve özgürce kamusal söylemi oluşturmaya katkı sağlar.^[95] Bu nedenle salt ticari faaliyetin varlığı veya ticari amaçlarla hareket edilmesi, ticari ifadelerin ifade özgürlüğü korumasından mahrum bırakılması veya bu alanın daraltılması anlamına gelmemektedir.^[96] Ancak Amerikan öğretisinde Federal Yüksek Mahkeme kararlarına kadar ticari ifadelerin, ticari sistemin bir parçası olduğu gerekçesiyle, ifade özgürlüğü ile ilişkili olmadığı görüşü de mevcuttur.^[97]

Federal Yüksek Mahkemenin ticari ifadenin tartışıldığı ilk kararı, 1942 tarihli *Valentine v. Christensen* kararı olup bu kararda Mahkeme, ticari el ilanları için ifade özgürlüğüne ilişkin Birinci Değişiklik (*First Amendment*) korumasını reddederek, “*anayasanın salt ticari reklam açısından hükümet düzenlemeleri (state action) üzerinde hiçbir kısıtlama getirmediğini*” belirtmiştir.^[98] Federal Yüksek Mahkeme, *Virginia State Board of Pharmacy v. Virginia Citizens Consumer Council, Inc.* (1976) tarihli kararında, lisanslı bir eczacının reçeteli ilaç fiyatlarını reklam etmesi durumunda bunun mesleki olmayan bir davranış teşkil edeceğini hükme bağlayan Virginia Eyalet Yasası’nı, tüketicilerin ilaç fiyatları hakkında yasal bilgi alma hakkı olduğu, ifade özgürlüğünün,

[94] Victor Brudney, “The First Amendment and Commercial Speech,” *Boston College Law Review*, Vol.53, Issue.4, (2012):1155-1157.

[95] Alexander Meiklejohn, *Political Freedom: The Constitutional Powers of The People*, (Oxford Publication: 1960), 26. Amerikan Federal Yüksek Mahkemesi, *First National Bank of Boston v. Bellotti*, 435 U.S. 765, 9.11.1977.

[96] Amerikan Federal Yüksek Mahkemesi, *Bigelow v. Virginia*, 421 U.S. 809. 16.06.1975

[97] Thomas I. Emerson, *The System of Freedom of Expression*, (New York: Random House, 1970), 415.

[98] Amerikan Federal Yüksek Mahkemesi, *Valentine v. Chrestensen*, 316 US 52. 31.3.1942

yalnızca para alışverişi yapıldığı için korumasını kaybetmediği gerekçesiyle iptal etmiştir. Ayrıca Mahkeme, ticari ifadenin, hatta reklam gibi yalnızca bir ticari işlemi ima eden bir ticari iletişimin dahi ifade özgürlüğü korumasından faydalandığını; ancak siyasi ifadelere nazaran daha az korumadan yararlandığını ve yanlış/yanıltıcı olması durumunda kısıtlamaya tabi olabileceğini de belirtmiştir. Ancak bu kararda, hekim ve avukat reklamcılığı konusunu özellikle saklı tutarak, bu profesyonellerin ilaçlar gibi standartlaştırılmış, önceden paketlenmiş ürünler yerine neredeyse sonsuz çeşitlilikte hizmetler sunduğunu belirtmiştir.^[99] *Central Hudson Gas and Electric Corporation v. Public Service Commission of New York (1980)* kararında Yüksek Mahkeme, New York Kamu Hizmeti Komisyonu'nun, kamu hizmetleri şirketlerinin artan enerji kullanımını teşvik eden reklamlar yayınlamasını tamamen yasaklayan yasa hükmünün ifade özgürlüğü kapsamında olup olmadığını değerlendirerek New York'un enerji tasarrufunu teşvik etme konusundaki çıkarını kabul etmiş ve Kamu Hizmetleri Komisyonu'nun düzenlemesinin bu çıkarı doğrudan desteklediği sonucuna ulaşmıştır.^[100] Kararı önemli kılan, mahkemelerin öncelikle ticari ifadenin hileli veya yasadışı olup olmadığını belirlemesi gerektiğine işaret ederek şayet böyleyse, hükümetin bunu Birinci Değişiklik kısıtlamaları olmaksızın serbestçe düzenleyebileceğine hükmetmiş olmasıdır. Böylece karar, tüm tanıtım amaçlı reklamları kısıtladığı için Mahkemenin daha önceki kararlarıyla çelişmiştir.

Ticari ifadeler, AİHM içtihatları aracılığıyla da AİHS'nin 10. maddesi kapsamında ifade özgürlüğü korumasından faydalanmaktadır. Mahkemeye göre, belirli çıkarların dile getirilmesine ilişkin olsa bile ekonomik konulara ilişkin tartışmaların ifade özgürlüğü kapsamı dışına çıkarılması için bir gerekçe bulunmamaktadır.^[101] Örneğin, AİHM'nin *Hertel/İsviçre* kararının konusu; teknik alanda profesör olan başvuru, Hans U. Hertel'in mikrodalga fırınlarda yemek pişirmenin sağlığa zararlarına

[99] Amerikan Federal Yüksek Mahkemesi, *Virginia. Pharmacy Bd. v. Virginia. Consumer Council*, 425 U.S. 748. 24.5.1976.

[100] Amerikan Federal Yüksek Mahkemesi, *Central Hudson Gas & Elec. v. Public Svc. Comm'n*, 447 U.S. 557. 20.6.1980.

[101] AİHM, *Markt Intern Verlag GmbH and Klaus BEERMANN/Almanya*, B. No: 10572/83, 18.12.1987, § 109, 196; *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT)/İsviçre* (no. 2), B. No: 32772/02, 30.6.2009; *Barthold/Almanya*, B. No: 8734/79, 25.3.1985, § 39; *Hertel/İsviçre*, B. No: 59/1997/843/1049, 25.8.1998, § 50.

ilişkin yazdığı ve Journal Franz Weber dergisinde, derginin mikrodalga fotoğrafları üzerine “*The danger of microwaves: scientific proof*” (Microdalgaların tehlikesi: bilimsel kanıt) başlığı eşliğinde yayınlanan bir araştırma yazısı nedeniyle, Elektrikli Ev Aletleri Üreticileri ve Tedarikçileri Derneği tarafından haksız rekabete aykırılıktan dolayı hakkında açılan davaya ilişkindir. Haksız rekabet davasında İsviçre Mahkemeleri, başvuru Hertel’in “*mikrodalga fırınlarda hazırlanan yiyeceklerin sağlık açısından tehlikeli olduğunu ve tüketenlerin kanında patolojik bir bozukluğa işaret eden ve kanserojen bir sürecin başlangıcı olarak görülebilecek bir örüntü sergileyen değişikliklere yol açtığını*” iddia etmesini yasaklamıştır. Söz konusu yasağın ifade özgürlüğünü ihlal ettiği iddiasıyla önüne gelen başvuruda AİHM ihlal kararı vermiştir. Mahkeme, yerel mahkemele- rin söz konusu tedbir ile düzeltmeyi amaçladığı davranış arasında bir uyumsuzluk yarattığını; tedbirin yalnızca belirli ifadelerle uygulandığı doğru olsa da, bu ifadelerin başvuranın görüşlerinin özüyle ilgili olduğu gerçeğini değiştirmediyi; tedbirin, başvuranın çalışmalarını kısmen sansürlendiğini ve Hertel’in varlığı inkar edilemeyecek nitelikteki görüşle- rini kamuoyuna sunma yeteneğini önemli ölçüde azalttığını belirtmiştir. Böylece Mahkeme, Hertel’in görüşünün azınlıkta kalmasının ve temelsiz görünmesinin önem taşımadığı ve kesinliğin pek mümkün olmadığı bir alanda, ifade özgürlüğünü yalnızca genel kabul görmüş fikirlerle sınırlamanın ifade özgürlüğü açısından mantıksız olacağı vurgusuyla ticari ifadeleri ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirmiştir.^[102] Mahkeme, Hertel davasında, tartışmalı ifadenin içeriği hakkında kamuoyunda bir tartışmanın varlığı ve tartışmalı ifadenin kamuoyuna önemli ölçüde katkı yapıp yapmadığı şeklinde iki ölçüt ortaya koymuştur. Bu iki ölçüt, ifadelerin ticari olan unsurları ile ticari olmayan unsurlar arasında ayırım yapmayı sağlamaktadır. AİHM’nin Hertel ve Barthold kararlarından sonra 2003 tarihli *Demuth/İsviçre* kararında, ticari olan ve ticari olma- yan unsurları birlikte içeren bir ifade tartışma konusu olmuştur. Söz konusu karar, otomobillerle ilgili yayın yapmayı amaçlayan Car Tv’nin lisans işlemine ilişkin olup programda trafik güvenliği, çevre sorunları ve enerji politikalarının da ele alınması planlanmıştır. Mahkeme, tartış- malı ifadenin hem ticari hem ticari olmayan unsurlar içerdiğini tespit etmiştir. Ancak söz konusu kararda, Hertel ve Barthold kararlarındaki,

[102] AİHM, *Hertel/İsviçre*, § 50.

“ifadenin kamuoyu tartışmasına yaptığı katkı” ölçütünü uygulamamıştır. Bu kararda Mahkeme, işletmenin amaçlarına atıfta bulunmuştur. Her ne kadar ilgili programda trafik güvenliği, enerji, çevre konularını ele almanın kamuoyu tartışmalarına katkı yapabileceği göz ardı edilmese de kararda, programın asıl amacının otomobil satışlarının artırılması yönündeki ticari amaç olduğuna odaklanılmıştır.^[103] Böylece, Amerikan Federal Yüksek Mahkeme kararlarında olduğu gibi AİHM de ticari ifadeler söz konusu olduğunda, devletlerin takdir yetkisinin diğer ifade türleriyle karşılaştırıldığında, görece daha geniş olduğunu belirtmiştir. Bir başka ifadeyle, Mahkemeye göre, ticari ifadelere diğer ifade türlerine göre devletlerce daha fazla müdahale edilebileceği; yani; ticari amaç tespit edildiği anda, ticari ifadelere görece daha az koruma sağlandığı açıktır.^[104]

Anayasa Mahkemesinin ticari ifade özgürlüğüne ilişkin görece az kararı bulunmaktadır. Bu kararlardan başvuru *Medya Gündem AŞ. tarafından yapılan başvuruda*, ekonomik yazıların yayınlandığı ve başvurucaya ait olan internet gazetesinde yayımlanan bir yazının mahkeme kararı ile internette kaldırılmasının ifade ve basın özgürlüğünü ihlal ettiği iddiası incelenmiştir. Mahkeme, “başvuruya konu yazıda hisseleri halka arz edilmiş olan Şirket ile aracılık hizmetleri yapan diğer Şirkete ilişkin iddia ve değerlendirmelerin, toplumu yakından ilgilendiren ve kamu yararı bulunan ticari ifadeler” olduğunu belirtmiştir.^[105] Anayasa Mahkemesine yapılan *Meltem Tv AŞ. başvurusu*, başvuruğun sahibi olduğu televizyon kanalında yayımlanan bir programın genel sağlığa zarar verecek davranışları teşvik etmesi nedeniyle başvurucaya uyarı yaptırımı ile aynı programda gizli ticari iletişim yapıldığı için idari para cezası yaptırımı uygulanmasının ifade özgürlüğünü ihlal ettiği iddiasına ilişkindir. Söz konusu programda, tıbbi yönden çözüm bulamadıkları kronik hastalıklarına programın konuğu doktorun tedavi yöntemleri sayesinde çözüm

[103] AİHM, *Demuth/İsviçre*, B. No: 38743/97, 5.2.2003, § 41.

[104] AİHM, *Markt Intern Verlag GmbH and Klaus BEERMANN/Almanya*, B. No: 10572/83, § 33. Söz konusu kararda AİHM, “ticari rekabet bağlamında belirli ekonomik çıkarları diğerlerinin zararına olacak şekilde desteklemeyi amaçlayan ifadelerin, ifadenin kamuoyu tartışmasına katkıda bulunma yeteneğini ortadan kaldırdığı” şeklindeki Almanya Federal Anayasa Mahkemesi içtihadına atıfta bulunmuştur. § 19.

[105] AYM, *Medya Günden Dijital Yayıncılık AŞ*, B. No: 2013/2623, 11.11.2015, § 53.

bulduklarını ve şu an çok sağlıklı bir yaşam sürdürdüklerini iddia eden kişilerin sözleri, konuk doktorun yorumları^[106] ve ekranda danışma hattı numaralarının yayınlanması söz konusu olmuştur. Anayasa Mahkemesi, tüm bu hususları birlikte değerlendirdiğinde programda konuğun tıp doktorlarını ve tıbbi hedef alan sözlerinin doktorlara ve hastaneye karşı güvenin zedelenmesine yol açma, insanları gerçek tedavi yöntemlerinden uzaklaştırma ve genel sağlığı olumsuz etkileme potansiyeli taşıdığı; sağlıkla ilgili konularda seyircileri yanlış yönlendirme kapasitesi olan, objektiflikten uzak, kamu sağlığı söz konusu olduğunda daha da kaçınılması gereken kaba hamasi bir söylem söz konusu olduğu ve bu tür bir söylemin bilimsel, objektif bir bilgi aktarımı olduğunun, tıp alanındaki bir tartışmaya katkı sağladığının söylenemeyeceğini belirtmiştir. Bu gerekçeyle Mahkeme, RTÜK'ün değerlendirmesinde olduğu gibi programda “*gizli ticari iletişim*”in varlığı tespitiyle tüm bu yorum ve davranışların reklam niteliğinde olduğu sonucuna ulaşmıştır.^[107] Benzer şekilde Mahkemenin İlker Erdoğan kararında, başvuru dış hekiminin konuk olduğu televizyon programında lazerle implant tedavisine yönelik yorumlarının reklam niteliğinde olduğu tespiti yapılmıştır. Bu karara konu olayda, başvuruçunun geleneksel yöntemlerden farklı olarak lazerli tedavi yöntemini değerlendirirken, bu yöntemin çok az kişi tarafından kullanıldığını, diğer yöntemlerin olumsuz olduğunu, kendisinin çok uzun süredir bu yöntemi uyguladığını ve son teknolojileri kullanarak tedavi yaptığını vurgulaması ve bu esnada başvuruçunun telefon numarası verilerek iletişim bilgileri yayınlanması Mahkemece reklam olarak nitelendirilmiştir.^[108]

Ticari ifade özgürlüğü tartışmalarının ortaya konulduğu tüm bu içtihatlar esasında, ticari ifadelere yönelik müdahalelerin ifade özgürlüğünü ihlal

[106] Konuk doktorun ilgili yorumları şu şekildedir: “O memlekette doktorlar diyorlar ki sen kollesterol için şunu kullanacaksın, sen hepatit için şunu kullanacaksın, sen tansiyon için şunu kullanacaksın.. Bunu bize söyleyen, bunu bize empoze eden, yani bizim beynimizi yıkayan bu insanlar kim biliyor musunuz bu doktorlar? İşte Çanakkale’de bizim o yatan şehitlerimizin çarpıştığı mantık. O mantığın bize düşman olan mantığın bize çok doğru şeyler öğreteceğine ben inanmıyorum, inanmıyorum da niye inanmıyorum? İşte sonuçları burada.”

[107] AYM, *Meltem Radyo TV Aş*, B. No: 2018/13551, 23.2.2023, § 38,41,43.

[108] AYM, İlker Erdoğan, B. No: 2013/316, 20.4.2016, § 55.

ettiği iddiası ile gündeme gelmiştir. Bu yolla Mahkeme içtihatlarıyla, hem ticari ifadelerin ifade özgürlüğü kapsamında ele alınacağı hem de ticari ifade özgürlüğünün sınırlandırılması meselesi ortaya konulmuştur. Söz konusu kararlarda ticari ifade özgürlüğünün haksız rekabetin önlenmesi, uydurma – yanıltıcı reklamların önlenmesi ve tüketicinin korunması gibi nedenlerle başkalarının şöhret veya haklarının korunması amacıyla ve kamusal menfaat gereği sınırlandırılabilmesi tespit edilmiştir. Bu bağlamda, örneğin AİHM'nin *Krone Verlag GmbH & Co KG/Avusturya* kararında, başvurunun, basın, devam eden yargılamalarla ilgili kamuoyunu ilgilendiren konularda ve mahkeme kararlarının nasıl uygulanacağı konusunda kamuoyunu bilgilendirme hakkı olduğu kabulünden hareket edilmiştir. Ancak aynı zamanda, devletin özellikle küçükler olmak üzere, bu tür yargılamaların ilgili olduğu kişilerin mahremiyetinin korunmasına ilişkin Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamında pozitif yükümlülüklerinin de varlığına işaret edilmiştir. Bu belirlemelerden hareketle Mahkeme, kamuoyunun bilgilendirilme hakkı ile başkalarının mahremiyetinin korunması arasındaki çatışmada, ifade özgürlüğünün başkalarının özel hayatının mahremiyetinin korunması amacıyla sınırlandırılması gereğine işaret etmiştir.^[109] *Hertel/İsviçre* kararında ifade özgürlüğüne yapılacak müdahale, haksız rekabetin önlenmesi ve tüketicinin korunması amacıyla dayandırılmıştır.^[110] Anayasa Mahkemesinin de AİHM ile benzer sınırlama nedenlerine dayandığı ve AİHM içtihatlarını takip ettiği görülmektedir. Örneğin, Anayasa Mahkemesi İlker Erdoğan başvurusunda, başvuru dış hekiminin programdaki yorumlarının reklam niteliğinde olduğunu belirledikten sonra, ifade özgürlüğünün demokratik toplumlardaki önemini vurgulamıştır. Bunun yanı sıra Mahkeme, AİHM'nin *Barthold/Almanya* kararına atıf yaparak dış hekimleri açısından Tababet ve Şuabatı San'atlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun'un 40. maddesi ile hüküm altına alınan reklam yasağını, bazı serbest meslekler açısından reklam konusunda katı ilkeler benimsenmesinin, tek başına ifade özgürlüğünün ihlali olarak kabul edilmeyeceği şeklinde yorumlamıştır.^[111]

[109] AİHM, *Krone Verlag GmbH & Co KG/Avusturya* (No 3), § 49, 53.

[110] AİHM, *Hertel/İsviçre*, § 42.

[111] AYM, İlker Erdoğan, B. No: 2013/316, § 56. Bu belirlemesinin gerekçesi kararda şu şekilde ifade edilmiştir: "...özellikle birey ve toplum sağlığı ile doğrudan ilişkili bir durumda haksız rekabet riskinin oluşturacağı sakınca ile ifade özgürlüğü

AİHM ve Anayasa Mahkemesi kararlarında ticari ifade özgürlüğüne yönelik sınırlandırma nedenlerinin değerlendirilmesinde özellikle öne çıkan hususun, reklam niteliğindeki ticari ifadelerde reklam yasağı nedeniyle ortaya çıkan sonuçlar olduğunu belirtmekte yarar vardır. *Markt Intern Verlag GmbH/Almanya* kararında AİHM, reklamın vatandaş için, kendisine sunulan hizmet ve malların özelliklerini keşfetmenin bir yolu olduğunu; özellikle haksız rekabet ile gerçek dışı veya yanıltıcı reklamları önlemek amacıyla bazen kısıtlanabileceğini belirtmektedir. Dahası, nesnel ve doğru reklamların bile bazı durumlarda, başkalarının haklarına saygı gösterilmesini sağlamak veya belirli ticari faaliyetlerin ve mesleklerin özel koşulları nedeniyle kısıtlanabileceği vurgulanmaktadır.^[112] Anayasa Mahkemesinin de öncelikle, katı ilkeler çerçevesinde uygulanan reklam yasaklarının, bazı serbest meslekler açısından ifade özgürlüğünün ihlali sonucu doğurmayabileceği tespitini yapmış olması önemlidir. Mahkemeyi bu tespite götüren, dış hekimliğinde olduğu gibi bazı serbest mesleklerin *birey ve toplum sağlığı ile doğrudan ilişkili* olmasıdır. Zira dış hekimliği, ticari bir faaliyetten öte kamu sağlığını gerçekleştirmeye dönük bir faaliyettir. Bu mesleklerin icrasında ortaya çıkabilecek haksız rekabet riski, yalnız dürüst rekabet ortamının bozulmasına değil; aynı zamanda kamu sağlığı ve dolayısıyla kamu düzeninin bozulmasına da neden olabilecektir. Ancak burada önemle üzerinde durulması gereken nokta, bu tür sınırlamaların uygulanmasında dürüst rekabet ortamının bozulmasının önlenmesi ile serbest meslek erbabının ifade özgürlüğü veya girişim özgürlüğü arasında dengenin kurulmasıdır.

2. Reklam Yasağı

Avukatların ticari ifade özgürlüğü meselesi ele alındığında, özgül konumları gereği, adaletin adil bir şekilde dağıtılması gibi temel avukatlık işlevlerini kabul edilemez bir şekilde engellemeden reklam yapmalarının olanaklı

arasındaki dengenin kamu sağlığı ve kamu düzeni lehine bozulması yönündeki düzenlemeler demokratik toplum düzeninde makul olarak değerlendirilebilir. Bu değerlendirme, dış hekimliğinin ticari bir faaliyetten öte kamu sağlığını gerçekleştirmeye dönük bir faaliyeti olmasının bir yansımasıdır. Ancak her somut olayın kendine özgü koşullarında yapılacak değerlendirmede reklama yönelik uygulanacak kriterlerin reklam yasağı uygulanan alanlardaki serbest meslek sahiplerinin kamusal tartışmalara katılmasını caydırıcı nitelikte olmaması gerekir.”

[112] AİHM, *Markt Intern Verlag GmbH and Klaus BEERMANN/Almanya*, § 165.

olup olmadığı sorusu gündeme gelmektedir. Eğer böyle bir olanak söz konusu ise, bu hususta yasal bir düzenleme yapılabilir mi? Böyle bir yasal düzenleme yapılabilirse ne tür reklamlara izin verilebilir? Esasında, ulusal hukukumuzda Avukatlık Kanunu'nun 55. maddesi ticari ifade türlerinden biri olan reklama ilişkin, "reklam yasağı" biçiminde sınırlama niteliğinde bir düzenleme içermektedir. Kanun'un 55. maddesinin,

"Avukatların iş elde etmek için, reklam sayılabilecek her türlü teşebbüs ve harekette bulunmaları ve özellikle tabelalarında ve basılı kâğıtlarında avukat unvanı ile akademik unvanlarından başka sıfat kullanmaları yasaktır. Bu yasak, ortak avukatlık bürosu ve avukatlık ortaklığı hakkında da uygulanır. Yukarıdaki yasaklara ilişkin esaslar Türkiye Barolar Birliğince düzenlenecek yönetmelikle belirlenir."

şeklindeki hükmü, reklam yasağına yönelik açık yasal temeli oluşturmaktadır. Kanun'un 55. maddesine dayanılarak yürürlüğe konulan TBB Reklam Yasağı Yönetmeliği, 55. maddedeki yasağın kapsamını geniş ve ayrıntılı bir biçimde düzenlemiştir. Yönetmelik, avukatın mesleki görüşmelerinin mekân, ortam ve içerik açısından görüşme gizliliğini ihlal etmeyecek elverişlilikte yapılmasını (md.4); avukatlık tabelasının yapı ve içeriğinin şartlarını (md.5); basılı ve elektronik belgelerin yapı ve içeriğini (md.6); yazılı, işitsel, görsel ve çevrimiçi iletişim araçlarının kullanımının şartlarını (md.7) ayrıntılı bir biçimde düzenlemiştir. Ayrıca TBB Meslek Kurallarının 7. maddesi ile avukatların, salt ün kazandırmaya yönelik her türlü gereksiz davranıştan titizlikle kaçınmaları gereğine ve bu hususta izin verilen eylemlerle yasaklı eylemlerin neler olduğuna; 8. maddesi ile avukatın iş elde etme amacına yönelik her türlü davranıştan çekinmesi gereğine yer verilmiştir. O halde ticari ifadenin bir türü ve aynı zamanda avukatlar için bir yasak faaliyet olarak düzenlenen ve kendisine bir takım sonuçlar bağlanan reklamın hukuki anlamının bu aşamada ortaya konulması elzemdir.

Reklam, öğretilde ve mevzuatta farklı biçimlerde ifade edilmekle birlikte ortak unsur olan amaçtan hareketle en genel şekliyle "*herhangi bir etki yaratmak amacıyla hedef kitleye iletilen açıklama (beyan)*" olarak tanımlanabilir. Yapılan farklı tanımlamalarda reklamın bir beyan, tanıtım, duyuru veya mesaj olduğu belirtilmektedir.^[113]

[113] Öğretildeki farklı reklam tanımlamaları için Bkz. İfakat Balık, Haksız Rekabet Hukuku Açısından Karşılaştırmalı Reklam, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2021), 11.

Reklam, ticari reklamlar ve ticari olmayan reklamlar biçiminde ayrıma tabi tutulabilir. Ticari reklam, Reklam Yönetmeliği'nin 4.1. maddesine göre “*bir mal veya hizmetin satışını ya da kiralanmasını sağlamak, hedef kişi ya da kitleyi oluşturanları bilgilendirmek veya ikna etmek amacıyla*” yapılan duyurulardır. Bu yönüyle ticari reklamın amacı, ticari bir etki doğurmaktır. Ticari reklamdaki söz edilebilmesi için varlığı zorunlu unsurlar; açıklama, reklam veren, hedef kitle olarak müşteri, vasıta ve ticari etki yaratma amacı şeklinde belirlenebilir.^[114] Ticari olmayan reklam ise, bir kurum veya kuruluşu tanıtmak, bir düşünceyi yaymak, bir sosyal soruna dikkat çekmek veya toplumu yönlendirmek amacıyla yapılan reklamlar^[115] olup ticari etki yaratma amacı içermez.

Reklam, bilgi sağlama yoluyla insanların mal ve hizmetler hakkındaki tutumlarını etkileyebilir. Bunun yanı sıra reklam faaliyetleri insanların davranışlarını etkileyerek, kamu politikasını firmaların faaliyetleri lehine etkilemek için de kullanılabilir. Bu nedenle, reklam aracılığıyla sunulan bilgi seçici olduğunda, reklamın insan tutumlarını etkileyebilme özeliği nedeniyle bazen insanların reklamsız bir durumdan daha kötü seçimler yapmalarına yol açabileceği düşünülebilir.^[116] Dolayısıyla ticari ifadenin bir türü olan reklamın açıklanan niteliği ve işlevi ile haksız rekabet doğurma riski, serbest meslek olsa dahi kamusal yönü ağır basan meslekler açısından tesis edilen ve hakka müdahale olarak biçimlendirilen reklam yasağı düzenlemelerinin temellendirilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak yukarıda dış hekimleri ve doktorlar açısından açıklanan özgürlük ve kamu menfaati arasındaki dengeleme gerekliliği avukat için tesis edilen reklam yasağı açısından da geçerlidir. Reklam ile haksız rekabet arasında sıkı bir ilişki olduğu açıktır. Bu bağlamda avukatların reklam yasağı bakımından önemli olan husus, yalnız haksız rekabetin önlenmesi değil; aynı zamanda avukatlık mesleğinin özgül konumu gereği, haksız rekabetin avukatlar bakımından hem mesleki hem de diğer kanunlarda (borçlar, ticaret, ceza, yayıncılık ilkeleri) düzenlenen cezai ve idari yaptırımlar biçiminde sonuçlar doğurmasıdır.

[114] Balık, *Haksız Rekabet Hukuku Açısından Karşılaştırmalı Reklam*, 36-44.

[115] Celal Göle, *Ticaret Hukuku Açısından Aldatıcı Reklamlara Karşı Tüketicinin Korunması*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1983), 38.

[116] R. H. Coase, “Advertising and Free Speech,” *The Journal of Legal Studies*, Vol. 6, no:1 (Jan. 1977): 8-9.

Söz konusu reklam yasağının mahiyeti ve ihlali halinde ortaya çıkan sonuçlarının uygulamaya yansıyan yönlerini Türk hukukunda Anayasa Mahkemesi ve TBB Disiplin Kurulu kararlarından tespit etmek olanaklıdır.^[117] Ancak ulusal kararlara yer vermeden önce avukatların reklam yasağı bağlamında ticari ifade özgürlüğüne ilişkin yaklaşık elli yıl önce başlayan tartışmalara, ilk örnekleri üzerinden değinmek yararlı olabilir.

3. Avukatlık Mesleğine Yönelik Reklam Yasağının İlk Örnekleri

İngiltere’de avukatlık mesleğinin reklamcılığına karşı herhangi bir kural, Hukuk Derneği’nin (*Law Society*) 1934’te bu uygulamayı yasaklamasına kadar çıkarılmamıştır. Bu tarihten önce, mahkemeler avukatları disiplin altına alma yetkisini kullanmaktaydı. O tarihe kadarki yargı kararları, avukatlık mesleğinin reklamcılığını değil; yalnızca halkı yanıltmak gibi etkilerini ele almaktaydı. 1933 tarihli Avukatlık Kanunu ile disiplin yetkisi Hukuk Derneği’ne geçmiştir. Başlangıçta yalnızca yasal oranların altında iş alma yasağı olarak başlayan süreç, 1936 tarihli Avukatlık Meslek Kuralları’nda Derneğin reklamcılık yasağını her türlü avukatlık mesleğinin reklamcılığına genişletmesi şeklinde gelişmiştir.^[118] 1974 yılında Hukuk Derneği Mesleki Davranış Rehberi’ni yayınladıktan sonra, bu zamana kadar son derece katı^[119] şekillenen reklam üzerindeki kısıtlamalar oldukça yumuşatılmıştır.^[120]

HAKEMLİ

[117] Türk ve Alman Hukuku bakımından karşılaştırmalı bir çalışma için Bkz. Christian Rumpf, “Türk Hukuku ile Mukayese Edildiğinde Almanya’da ve Avrupa’da Avukatların Reklam Yapma Hakkı”, Ankara Barosu Dergisi, no. 1 (Ocak 2010).

[118] John B. Attanasio, “Lawyer Advertising in England and the United States”, *The American Journal of Comparative Law*, Vol. 32, no: 3 (Summer 1984): 496.

[119] Örneğin, avukatlar, mesai saatlerindeki değişiklikleri veya büroların birleşmelerini hukuki yayınlarda bile olsa yayınlamıyorlardı. Yayınlarda veya röportajlarda hem isimleri hem de meslekleri belirtilmiyordu. Hukuki yardım merkezinde ücretsiz hukuki danışmanlık hizmeti verdikten sonra işi aldıklarında, müşteri çekmeye çalışmadıklarını ispatlama yükümlülüğü altındaydılar.

[120] Örneğin, yerel Hukuk Birlikleri’ne, yerel basında ayda bir kez bireysel firma reklamları yayınlamasına izin vermiştir. Avukatların telefon rehberlerinde isimlerini veya firma adlarını listeleyebilmesi, hukuk rehberlerinde, hangi işi yapmaya hazır olduklarını belirtebilmesi, hukuk dışı yayınlarda, mesai saatleri değişikliği gibi olayları bir veya daha fazla ulusal veya yerel gazetede duyurabilmesi bu yumuşama örneklerinden bazılarıdır.

Nihayetinde 1984 yılında fiyat içermemek kaydıyla hizmetle ilgili reklam verilebilmesi yönünde yeni düzenleme yapılmıştır.^[121]

Amerika'da ilk yasak 1908 tarihli Amerikan Barolar Birliği'nin (*American Bar Association*) getirmiş olduğu yasaktır. Federal Yüksek Mahkemenin avukat reklam yasağına ilişkin ilk kararı Arizona Barosu'nun reklam yasağına ilişkin *Bates v. Arizona* (1977) kararıdır. Karara konu olayda, avukat başvuru Bates, adli yardımdan faydalanamayan orta gelirli kişilere düşük maliyetli hukuki hizmetler sunmak amacıyla belirli rutin hukuki hizmetler için gazetelerde sabit ücretli reklam vermiştir. Bu hizmetlerin düşük finansal getirisi daha fazla müşteriye ulaşmayı gerekli kıldığından, avukat ve firması, hizmetlerin erişilebilirliğini ve düşük ücretlerini duyurmanın gerekli olduğu kanaatindeydi. Ancak avukat bu eylem nedeniyle disiplin cezası almış ve Arizona Yüksek Mahkemesi de bu konuda reklam yasağına aykırılık kararı vermiştir. Başvurucunun ifade özgürlüğünü ihlal iddiası, Federal Yüksek Mahkeme önünde değerlendirilmiş ve Federal Mahkeme, ticari ifadenin tüketicilere hizmetler ve ürünler hakkında bilgi sağlamak ve Amerikan serbest girişim sisteminde kaynakların tahsisine yardımcı olmak gibi toplumdaki önemli işlevleri göz önüne alındığında ifade özgürlüğü kapsamında korumayı hak ettiğini belirtmiştir. Ayrıca Mahkeme, avukatların reklam vermesine izin verilmesinin hukuk mesleğine veya adaletin uygulanmasına zarar vermeyeceği, aksine tüketicilere hukuki hizmetlerin bulunabilirliği ve maliyeti hakkında değerli bilgiler sağlayacağı yönünde karar vermiştir.^[122] Federal Yüksek Mahkemenin bu konudaki bir diğer kararı, *Ohralik v. Ohio State Bar* (1978) kararıdır. Karara konu olayda, avukat olan başvuru Ohralik, trafik kazası geçiren iki kişiyi hastanede ve evde ziyaret ederek sigorta şirketinden tahsil edilen gelirin bir kısmı karşılığında onu temsil etmeyi teklif etmiş ve temsil onayını gizlice kaydetmiştir. Her iki kişi Ohralik'i Baroya şikâyet etmiş ve bunun sonucu avukat, Baro tarafından, avukatın avukat olmayan birine şahsen iş teklifinde bulunmasını yasaklayan Ohio Mesleki Sorumluluk Kanunu hükümlerini ihlal ettiği tespitiyle uyarma cezasıyla cezalandırılmıştır. Eyalet temyiz sürecinde, avukatın kural ihlali onaylanarak uyarma cezası meslekten süresiz uzaklaştırmaya yükseltilmiştir. Başvurucunun ifade özgürlüğünü ihlal iddiası, Federal Yüksek Mahkeme önüne geldiğinde Mahkeme,

[121] Attanasio, "Lawyer Advertising in England and the United States", 501.

[122] Amerikan Federal Yüksek Mahkemesi, *Bates v. State Bar of Arizona*, 433 U.S. 350. 18.1.1977.

bir eyaletin, bir avukatı, devletin engelleme hakkına sahip olduğu tehlikeler oluşturabilecek koşullar altında, şahsen ve maddi kazanç amacıyla müvekkil edinmesi durumunda anayasal olarak disiplin cezasına çarptırabileceğine ve de disiplin cezası verilebilmesinin potansiyel müvekkil açısından bir zarar doğması şartının gerekmediğine hükmetmiştir. Ayrıca hukuki hizmetlerin şartları ve erişilebilirliğiyle ilgili diğer reklam biçimlerinin aksine, şahsen yapılan taleplerin genellikle müvekkil üzerinde baskı oluşturacağı ve karşılaştırma veya düşünme için zaman tanımadan müvekkilden derhal yanıt almaya sebep olacağı tespitinde bulunmuştur.^[123] Dolayısıyla Mahkeme, avukatın reklam faaliyetiyle bir eyaletin bu faaliyet üzerindeki müdahalesi arasındaki dengelemede bir eyaletin dolandırıcılık, haksız nüfuz, sindirme ve yetki aşımı içeren talep biçimlerini önlemede özellikle güçlü bir menfaati olduğuna hükmetmiş ve eyaletlerin hukuk mesleğindeki standartları korumak amacıyla tamamen yasaklama getirebileceği sonucuna ulaşarak ifade özgürlüğü ihlali olmadığına karar vermiştir.^[124] Benzer nitelikteki *Florida Bar v. Went for It, Inc* (1995) kararında da Federal Yüksek Mahkeme, Baroların reklam yasağı düzenleme yetkisi hakkında *Ohralik* kararında olduğu gibi, reklamın bir ticari ifade türü olarak ifade özgürlüğü kapsamında korunduğu; ancak bu korumanın sınırlı bir koruma olduğu belirlemesiyle, olayda kamu menfaatinin avukatın ticari ifade özgürlüğünden daha üstün olduğu sonucuna varmıştır. Bu sonuçla birlikte kararda, reklama ilişkin kısıtlamaların kamu menfaatine yönelik ve dar kapsamlı olduğunun devletçe ispat edilmesi gerektiğine; ancak ifade özgürlüğüne yapılan müdahale üzerindeki denetimin “orta düzeyli bir denetim” (*intermediate scrutiny*) olduğuna vurgu yapmıştır. Bunun yanında, avukatların reklamlarına yönelik müdahalelerdeki denetim standardının hekimler veya eczacıların ticari ifade özgürlüğüne yönelen müdahalelerden daha düşük bir standarda sahip olması eleştirilmiştir.^[125]

[123] Lori B. Andrews, “Lawyer Advertising and the First Amendment”, *American Bar Foundation Research Journal*, Vol. 6, no: 4 (1981): 977.

[124] Amerikan Federal Yüksek Mahkemesi, *Ohralik v. Ohio State Bar Ass’n*, 436 U.S. 447. 16.1.1978. Benzer yönde Bkz. *Florida Bar v. Went for It, Inc.*, 515 U.S. 618. 11.1.1995.

[125] Sullivan, “The Intersection of Free Speech and the Legal Profession: Constraints on Lawyers’s First Amendment Rights”, 579,580.

AİHM'nin konuya ilişkin yaklaşımı ele alındığında, *Casado Coca/İspanya* kararının avukat reklamlarına ilişkin olduğu görülmektedir.^[126] Bu başvuruda, başvuru avukat, Barcelona gazetelerinin “çeşitli ilanlar” sayfalarında düzenli reklam yayınlamakta ve çeşitli şirketlere hizmetlerine ilişkin mektup göndermektedir. Ancak bu eylemlerinin, Baro Kanunu'nun 31. maddesinde^[127] yer alan yasaklı eylemler kapsamında olduğu gerekçesiyle avukat, Baro Kurulunca uyarı ve kınama disiplin cezalarıyla cezalandırılmıştır. AİHM söz konusu disiplin cezalarının başvuru avukatının ifade özgürlüğünün ihlal edilip edilmediği değerlendirmesinde; öncelikle, reklamın haksız rekabetin ve yanıltıcı reklamın önlenmesi ile başkalarının haklarının korunması amacıyla sınırlanabileceğini; bazı mesleklerin özel koşulları açısından da nesnel ve doğru reklamların dahi kısıtlanabileceğini; ancak mahkemenin reklamın gerekleriyle reklam eylemine yönelik müdahalenin gereklerini katı incelemeye tabi tutması gerektiğini vurgulamıştır.^[128] Mahkemece, mevcut başvurudaki reklam yasağı düzenlemesinin mutlak bir yasak olmadığı; avukatın büro açma, adres ve telefon değişikliği gibi durumlarda reklam yapmasına izin verildiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte kararda, avukatın, adaletin uygulanmasında halk ile mahkemeler arasında aracı olarak merkezi bir konumda olması; böyle bir konumun, Baro üyelerinin davranışlarına getirilen olağan kısıtlamaları ve ayrıca Barolara verilen izleme ve denetim yetkilerini açıkladığı belirtilmiştir.^[129] Nihai olarak AİHM, haksız rekabet gibi karmaşık ve değişken alandaki konularda taraf devletlerin takdir marjı olduğu, AİHM'nin yetkisinin müdahalenin meşru ve orantılı olup olmadığı tespitiyle sınırlı olduğu vurgusunu yaparak, reklam yasaklarına ilişkin İspanyol ulusal mevzuatında, avukatların görüşlerini medyaya ifade etme, kendilerini tanıtmak ve kamusal tartışmalara katılma bakımından daha esnek kuralları içeren düzenlemelerin yapıldığını da göz önünde bulundurmıştır. Mevcut durumda Mahkeme; adaletin uygun şekilde uygulanması, mesleğin onuru, herkesin hukuki yardım hakkında bilgi alma hakkı ile Baro üyelerine

[126] AİHM, *Coca/İspanya*, B. No: 15450/89, 24.02.1994.

[127] İspanyol Baro Kanunu md. 31: Hizmetleri hakkında doğrudan veya reklam aracılığıyla bilgi vermek veya yaymak, ... veya Baro Kurulu'nun izni olmadan mesleki dergilerde, diğer yayınlarda veya medyada ücretsiz olarak görüş bildirmek. *Coca/İspanya*, § 22.

[128] AİHM, *Coca/İspanya*, § 51.

[129] AİHM, *Coca/İspanya*, § 54.

mesleklerini tanııtma olanağı sağlanması gereklilikleri arasında kurulması gereken dengede orantısızlık olduğunun söylenemeyeceğinden bahisle ihlal olmadığı sonucuna ulaşmıştır.^[130]

4. Türk Hukukunda Avukatlık Mesleğine Yönelik Reklam Yasağı

Türk hukukunda Anayasa Mahkemesinin avukatın reklam yasağı bağlamında ele alınan ifade özgürlüğüyle ilgili tek bir bireysel başvuru kararı mevcuttur.^[131] Söz konusu başvuru, başvuru avukatın sosyal medya paylaşımının avukatlık reklam yasağına aykırılık oluşturduğu gerekçesiyle verilen uyarma disiplin cezası nedeniyle ifade özgürlüğünün ihlal edildiği iddiasına ilişkindir. Başvurucu avukat, kendisine ait sosyal medya hesabı üzerinden «50000 \$ bozdurup dekontunu ibraz eden herkesin davaları vb hukuki işlemleri varsa vekalet ücreti almayacağız (!!!) Yabancı müvekkillerimizden alacağımız vekalet ücretlerinin TL üzerinden alma kararı aldık. [E.] Hukuk Bürosu olarak ...» şeklinde herkese açık bir paylaşım yapmıştır. Bu paylaşım nedeniyle reklam yasağına aykırılıktan dolayı hakkında Baro tarafından uyarma disiplin cezası tesis edilmiştir.^[132] Anayasa Mahkemesi değerlendirmesinde, öncelikle AİHM'nin *Casado Coca/İspanya* kararına atıfla reklam yasağına ilişkin genel değerlendirmeleri ortaya koymuştur. Mevcut başvuruda, avukatların hem serbest meslek erbabı olmaları hem de kamu hizmeti gören özel rolü arasındaki ilişkide “avukatların özel rolü, kendilerine adaletin yönetiminde kamu ve mahkemeler arasında aracı olmak suretiyle merkezî bir pozisyon sağlamaktadır. Avukatların bu alandaki asli rolleri göz önünde tutulduğunda kendilerinden adaletin sağlanmasına ve kamu güveninin sürdürülmesine katkıda bulunmalarını beklemek meşrudur” şeklindeki belirlemeyle mesleğin kamu hizmeti boyutu ön plana çıkarılmıştır. Reklam yasağının varlığı da “yargının kurucu unsuru olan avukatların bağımsız ve güven esasına uygun olarak görevlerini saygın bir şekilde devam ettirmelerini sağlama amacı taşıdığı” biçiminde ifade edilmiştir.^[133] Bu belirlemeyle birlikte Mahkeme, avukatların reklam yasağı bağlamında dikkate alınması gereken en önemli hususun, “mesleğin özel statüsünden kaynaklanan sınırlamaların

[130] AİHM, *Coca/İspanya*, § 50,55.

[131] AYM, *Ayşe Rabia Yüreklitürk*, B. No: 2021/56916, 22.5.2024.

[132] AYM, *Ayşe Rabia Yüreklitürk*, B. No: 2021/56916, § 5,7.

[133] AYM, *Ayşe Rabia Yüreklitürk*, B. No: 2021/56916, § 34,35.

mesleğin özgür şekilde yapılmasını imkânsız hâle getirmeye sebep olacak ağırlığa ulaşmaması konusunda makul bir dengenin sağlanıp sağlanmadığı” olduğunu vurgulayarak başvurucunun sosyal medya hesabından yaptığı paylaşımda kullandığı ifadeleri “*ticari bir amaçla potansiyel müvekkillere ulaşma gayesi güden ve bir nevi kampanya içeren sözler olarak*” nitelendirmiştir.^[134] Nihai olarak Mahkeme, reklam yasağına aykırı eylem nedeniyle uyarma disiplin cezası şeklindeki hakka yönelen müdahalenin zorunlu sosyal bir ihtiyacı karşıladığı ve en hafif müdahale niteliğinde olduğundan müdahalenin aynı zamanda orantılı olduğu gerekçesiyle ihlal olmadığı sonucuna ulaşmıştır.^[135]

TBB Disiplin Kurulu kararları incelendiğinde, reklam yasağına konu olan eylemlerin çeşitli biçimlerde gerçekleşebileceğini görmek olanaklıdır. Örneğin, bir avukatın vekil olarak takip ettiği bir dava hakkında, Odalar Birliği önünde cübbe giyerek basın açıklamasında bulunduğu ve böylece reklam yaptığı; şikâyet olunan avukatın bu eyleminin kendisine iş sağlamaya yönelik olup, haksız rekabet yasağına aykırılık teşkil ettiği sonucuna varılmıştır.^[136] Kurulun bir başka kararında avukatın, “*Konuk olarak katıldığı ...TV’nin ‘...’ adlı programında avukatlık bürosunun reklamını yapacak şekilde hukuk bürosunun adının yazılı olduğu flamayı tam kadraya alarak ve onun önünde oturarak açıklamalarda bulunduğu ve internet sitesine WhatsApp uygulaması bağlantısıyla ‘Uzmanınıza Danışın’ sekmesi koyarak web sitesi ziyaretçilerine ücretsiz hukuki görüş verdiği izlenimi yaratmaya çalıştığı*” gerekçesiyle eyleminin reklam ve haksız rekabet yasağını ihlal ettiği sonucuna varılmıştır.^[137] Benzer şekilde, avukatın, internet arama motorunda yapılacak aramalarda, ‘... Avukat’, ‘...Ağır Ceza Avukatı’ gibi belli ifadeler yazıldığında, birtakım sitelerde, *ismi ve adresi çıkacak şekilde reklam vermesi* de reklam yasağı kapsamında değerlendirilmiştir.^[138] Kurulun kararlarına konu olan başka bir reklam yasağı eylemi, şikâyet olunan avukatın disiplin cezasıyla cezalandırılmasına neden olan ve avukatın, hakkında yerel gazetelerde resminin ve isminin bulunduğu “Yargı savaşını kazandılar” başlığı ile yayınlanan habere

[134] AYM, *Ayşe Rabia Yürekli Türk*, B. No: 2021/56916, §37.

[135] AYM, *Ayşe Rabia Yürekli Türk*, B. No: 2021/56916, §39.

[136] TBB Disiplin Kurulu, E. 2024/157, K. 2024/183, 2.3.2024.

[137] TBB Disiplin Kurulu, E. 2024/213, K. 2024/232, 22.3.2024.

[138] TBB Disiplin Kurulu, E. 2024/258, K. 2024/320K, 16.5.2024.

ilişkindir. Bu karardaki değerlendirmesinde TBB Disiplin Kurulu, söz konusu haberin, “*büyük boy bir resimle şikâyetli avukatın müvekkiline para öderken resmedildiği; yargı safahatı hakkında detaylı bilgi verildiği; bu haber diğer işçiler de dava açtıklarında kazanacakları ve doğal olarak iş elde etme amaçlı*” olduğu gerekçesine dayanmıştır. Ayrıca Kurul, “*avukatın vasıtalı veya vasıtasız yollarla reklam yapması yasak olduğu gibi, genel olarak da mesleğin reklama ihtiyacı yoktur.*” şeklinde açık bir belirlemede bulunmuştur. Sonuç olarak Baro Disiplin cezasının onanmasına karar verilmiştir.^[139]

Avukatın reklam faaliyetinin gerçekleşebileceği mecralardan biri de sosyal medya paylaşımlarıdır. Bu hususa ilişkin TBB Disiplin Kurulu kararlarından birinde Kurul, avukatın sosyal medyadaki faaliyetleri ve paylaşımlarının reklam niteliğinde olduğundan bahisle eyleminin iş sağlamaya yönelik olduğu ve haksız rekabet yasağına aykırılık teşkil ettiği gerekçesiyle uyarma disiplin cezasına hükmedilmesi kararı vermiştir. Karara konu olayda, şikayet olunan avukatın sosyal medya hesabından bir düğün salonunun fotoğrafını çekerek bu fotoğrafı “*Düğüne Geldik; Ama Takı Haczi için’ ve yine ‘Profesyonel olmak zorundayım ama meslek hayatımın en zor hacizlerinden birindeyim*” notuyla hikâye biçiminde paylaşımı nedeniyle hakkında açılan Baro Disiplin soruşturmasında, eyleminin “kendisini ifade etme hakkı” kapsamında olduğu gerekçesiyle oyçokluğuyla ceza verilmesine yer olmadığına karar verilmiştir. Şikâyetçi Baro Başkanlığının itirazı üzerine TBB Disiplin Kurulunca yapılan incelemede, Baro Disiplin Kurulu Kararındaki değerlendirmelere ayrı ayrı yer verilmiştir. Disiplin cezası verilmesi gerektiği yönündeki görüşlerin gerekçesi,

“*Genel olarak reklam, kamunun tümünün veya bir kesiminin ilgisini çekerek yarar sağlamak amacıyla herhangi bir yoldan yapılacak tanıtma faaliyeti olarak ifade edilebilir. Bu sebeple reklam “serbest rekabet” kavram ve kuralları içinde yer alır. Oysa Avukatlar rakip değil, Adaletin gerçekleşmesinde Sav, Savunma ve Karar üçlüsünde yargının kurucu unsuru olarak görev alan, adaletin yardımcısıdır. Nasıl ki hâkim ve savcının reklama ihtiyacı yoksa avukatın da yoktur.*”

biçiminde ifade edilmiştir. Eylemin disiplin cezasını gerektirmediği yönündeki görüşlerin gerekçesi ise;

[139] TBB Disiplin Kurulu, E. 2012/838, K. 2013/382, 21.6.2013. Bkz. TBB Disiplin Kurulu, E. 2013-2017, Der. Av. Ünal Dinç, Ankara 2017, 720-721. Benzer yönde TBB Disiplin Kurulu E. 2013/729, K. 2014/128, 23.2.2014 için Bkz. TBB Disiplin Kurulu Kararları 2013-2017, 729.

“...paylaşımın avukatın kendi şahsi ve kişisel sosyal medya hesabından yapıldığı; hesabın kamuya açık olmayıp şahsi ve kişisel dar bir çevreye hitap ettiği; kısa süreli hikâye yayını şeklinde bir paylaşım olduğu; kendisini gösterme gayesinde bir ilan olarak kabul edilemeyeceği; taraf, dosya, konu, alacaklı, borçlu, borç ilişkisinin nedeni gibi Avukat Mesleğinin özen anlamında konu edilebileceği bir hususun belirtilmediği; reklam mefhumunda asıl olanın icap/ kabul gibi aleni bir kişisel hüner sergileme çabası olmasına rağmen paylaşımında aksine ‘meslek hayatımın en zor haczi’ şeklinde niteleme yapıldığı...”

Biçiminde ifade edilmiştir. TBB Disiplin Kurulu, söz konusu her iki gerekçeyi ve somut olayı değerlendirmesinde;

“Genel olarak reklam kamunun tümünün veya bir kesiminin ilgisini çekerek yarar sağlamak amacıyla herhangi bir yoldan yapılacak tanıtma faaliyeti olarak ifade edilebilir. Bu sebeple reklam, serbest rekabet kavramı ve kuralları içerisinde yer alır. Oysa avukatlar rakip değil, yargının kurucu unsuru olarak görev alan adaletin yardımcısıdır. Dosya kapsamında yer alan fotoğraflardan, şikâyetli avukatın sosyal medya hesabından yaptığı paylaşımlar ile reklam yaptığı görülmektedir.”

biçimindeki gerekçeyle şikâyet olunan avukat hakkında uyarma cezası tatbikine karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru ve TBB Disiplin Kurulu kararları ele alındığında, kararlara konu somut eylemlerin değerlendirilmesi yapılırken ilgili ulusal ve ulusüstü mevzuata ve mahkeme içtihatlarına gönderme yapıldığı ancak; eylemin kendisinin reklam niteliğinde olup olmadığı sonucuna giderken reklam tanımının yapılmadığı; ticari reklam ve diğer reklam arasındaki farklara işaret edilmediği; reklamın unsurlarının neler olduğu ve bu unsurlar bağlamında eylemin reklam olup olmadığının nitelendirilmediği görülmektedir. Hâlbuki eylemin reklamın unsurları bağlamında test edilmesi, maddi olgunun hukuki sonuçlara dönüştürülmesinde önem taşımaktadır. Zira bazı eylemlerde *prima facie* açık – bariz reklam olduğu belirlenmesi yapılabilirken bazı eylemler bu denli açık olmayabilir. Örneğin, kararlara konu somut eylemlerde reklamın “açıklama” unsuru değerlendirildiğinde, avukatın hizmet tanıtımı yapıp yapmadığı tespit edilebilirdi. “Hedef kitle – müşteri” unsuru bakımından değerlendirmede, sosyal medyadaki eylemlerin sınırlı bir kitleye mi hitap ettiği yoksa herkese açık hesaptan mı paylaşımın yapıldığı dikkate alınabilir. “Vasıta” unsuru bakımından değerlendirmede, eylemin kitle iletişim araçları, elektronik

posta, internet veya sosyal medya aracılığıyla gerçekleştirilmesinin farklı etkiyi doğurabileceği değerlendirilebilir. Dolayısıyla avukatın iş elde etme, ün sağlama vb. saikle hareket ettiği yönünde görüş kurmak, eylemin reklam şeklinde nitelenmesine bağlı olduğundan; bu tespitin yapılmaması, avukatın hangi eylemlerinin ifade özgürlüğü kapsamında kaldığını hangi eylemlerinin yaptırımla karşılaşacağını tespit etmeyi güçleştirmektedir. Bununla birlikte, ticari saikle hareket etmese bile eylemin ticari etki yaratma potansiyeli^[140] olasılığı da gündeme gelebilir. Söz gelimi, bir avukatın web sitesine eklediği bir buton aracılığıyla kişilerin somut uyuşmazlıklarını anlattığı ve bu anlatım sonucunda sitenin ilgili olaya uygulanabilecek hukuki dayanakları listelediği bir örnekte, bu hizmetten faydalanan kişiler web sitesinin sahibi avukatın hukuki yardımından yararlanabileceği gibi bunu tercih etmeyebilir. Burada avukatın ticari saikle hareket etmediği varsayımı kabul edilse bile web sitesine eklenen hizmet, ticari etki yaratma potansiyeli taşıyabilir ve bu nedenle eylem reklam olarak nitelendirilebilir. Dolayısıyla reklam nitelemesi tartışmasının yapılması, hem reklamın sonuçlarına bağlanan yaptırımların gündeme gelip gelmeyeceğini hem de uygulamada daha önce bu tartışmanın yürütülmemiş olduğu kararların nasıl sonuç doğurduğunu görmeyi sağlar.

Uygulamaya yansıyan kararlar ve mevzuat hükümleri birlikte değerlendirildiğinde avukatın ticari ifade özgürlüğünün kapsamı ve sınırlarına ilişkin şu belirlemeyi yapmak olanaklıdır: Öncelikle, yargısal kararların ve disiplin kurulu kararlarının gerekçesiz kurulmasına yönelik eleştirinin temelinde, reklam yasağına ilişkin mevzuat hükümlerinin açık ve anlaşılabilir olmayışı ve eksik oluşu bulunabilir. Dolayısıyla mevzuat hükümleri mevcut haliyle ticari ifade özgürlüğünün ortaya konulmasına elverişli görünmemektedir. Bu nedenle ilk olarak mevzuat hükümlerinde neyin ticari ifade olduğu veya hangi tür ifadelerin yasak kapsamında olduğunun belirlenmesine elverişli düzenlemelerin yapılması gerekli görünmektedir.

Bu bağlamda, yukarıda kısaca yer verilen Avukatlık Kanunu, TBB Meslek Kuralları ve TBB Reklam Yasağı Yönetmeliği hükümleri birlikte değerlendirilmelidir. Avukatlık Kanunu'nun 55. maddesi bu husustaki temel dayanaktır. TBB Meslek Kuralları'nın 3., 4., 7. ve 8. madde hükümleri yasaklı faaliyetler üzerinden ticari ifade alanı belirlemesine olanak tanımaktadır. Bu bağlamda yasaklı ve izin verilen faaliyet alanlarının nihai belirlenmesi TBB Reklam Yasağı Yönetmeliği hükümlerine kalmaktadır. Bu çerçevede

[140] Bu hususta Bkz. Balık, *Haksız Rekabet Hukuku Açısından Karşılaştırmalı Reklam*, 44.

avukatın izin verilen faaliyetleri ve dolayısıyla “geniş anlamda” ticari ifade kapsamına girebilecek eylem ve işlemleri, Yönetmeliğin 4. maddesinde düzenlenen mesleki görüşme ortamları; 5. maddesinde düzenlenen tabela kullanması; 6. maddesinde düzenlenen başlıklı kâğıtlar, kartvizitler ile basılı ve elektronik belgeler; 7. maddesinde düzenlenen adres değişikliği, mesleğe dönüş ile avukatlık ortaklıklarına giriş – çıkış bildirimleri ile alan adı ve internet sitesi kullanımı şeklinde sıralanabilir. Bu hükümler çerçevesinde izin verilen faaliyetlere “reklam niteliğinde olmama” nitelemesiyle sınır çizildiği görülmektedir.

Avukatların doğrudan reklam yasağı şeklinde düzenlenen yasaklı faaliyetleri ise Yönetmeliğin 7.(b) maddesindeki “Mesleki kimliğiyle ilişkilendirilecek şekilde yaşamları, kazançları, mesleki faaliyetleri hakkında reklam niteliğinde paylaşımlarda bulunamazlar.” hükmü; 7.(c) maddesindeki “Yazılı, işitsel, görsel ve çevrimiçi iletişim araçlarında, geçmişteki veya mevcuttaki davaları veya üzerinde çalıştıkları hukuki işi, reklam olabilecek nitelikte ön plana çıkaramazlar.” hükmü; 7.(ç) maddesindeki “Yazılı, işitsel, görsel iletişim araçları ile çevrimiçi mecralarda, her ne sıfat altında olursa olsun katıldıkları veya bir parçası oldukları yayınlarda, reklam sayılabilecek her türlü davranıştan....kaçınmak zorundadır” hükmü ile 7.(e) maddesindeki “...çevrimiçi mecralarda reklam veremez veya alamazlar.” hükmünde yer almaktadır.

Bu düzenlemelerde önemle üzerinde durulması gereken husus, kendisi de (dar anlamda) ticari ifade olan reklamın hem doğrudan yasak faaliyet olarak hem de avukatlar için izin verilen ticari ifadelere konulan sınırlama şeklinde karşımıza çıkmasıdır. Ayrıca bu hükümlerde yasaklanan reklam türünün açıkça belirtilmemiş olsa da düzenleniş biçiminden “ticari reklam” niteliğindeki reklamların kast edildiğini belirtmek gerekir. Her ne kadar yalnız ticari reklamların yasaklandığı düşünülebilirse de avukatın bir eylemi için ticari olmayan reklam nitelemesi yapılması halinde dahi avukatın reklam yasağına bağlanan yaptırımlarla karşı karşıya kalması olasıdır.

Tüm bu düzenlemelerin bütünü dikkate alındığında; mevzuatın hiçbir yerinde reklam tanımına, reklam unsurlarına yer verilmediği; avukatlığa ilişkin mevzuat hükümleri ile bu tanımları içeren diğer mevzuat hükümleri arasında gönderme yoluyla dahi bağ kurulmadığı açıktır. Mevcut düzenlemelerin bu haliyle avukatın ticari ifade özgürlüğünü yalnız tabela, başlıklı kâğıt, kartvizit ve alan adı gibi hususlarla sınırlı tuttuğu; bu alanlardaki ifade

özgürlüğünün de açıklık içermeyen reklam yasağı hükümleriyle kısıtlandığı söylenebilir. Öte yandan bir temel hak ve özgürlüğe getirilecek sınırlamaların hukuka uygun bir sınırlama niteliğinde olabilmesi, sınırlama rejimine ilişkin Anayasa'nın 13. maddesinde öngörülen “kanunla” sınırlama ölçütüne uygun ihdas edilmesine bağlıdır. “Kanunilik” (AİHM içtihatlarına göre “hukukilik”) ölçütü, hakka yönelik sınırlayıcı nitelikteki müdahalelerin hem şekli hem de maddi anlamda kanun niteliğindeki işlemle tesis edilmesi anlamına gelmektedir. Bir başka anlatımla, temel hak ve özgürlüğe yönelecek sınırlayıcı nitelikte müdahalenin, kanun dışındaki bir işlemle tesis edilmesi söz konusu değildir. Bunun yanı sıra, sınırlamaya yönelik şeklen bir kanun hükmü ihdas edilmiş olsa bile mahiyeti gereği açık, belirlenebilir, öngörülebilir nitelikte içeriğe sahip olmayan bu kanun hükmü, hukuk devleti ilkesinin hukuki belirlilik ve hukuki güvenlik unsurlarını sağlamayacağından bu durumda hukuka uygun bir sınırlamadan söz edilememektedir. Dolayısıyla reklam yasağına ilişkin düzenlemelerin, en başta temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına ilişkin “kanunilik” ölçütünü karşılamadığını söylemek olanaklıdır.

Günümüz teknolojik dünyasında internet ve sosyal medyanın yaygın kullanımı özellikle avukatlık gibi özgül konuma sahip ve mesleki yaşamlarının yanı sıra özel yaşamlarında da mesleki özen yükümlülüğüyle donatılmış meslek sahipleri açısından bu alanlardaki eylemlerinin nitelenmesinin ne denli önemli olduğu uygulama ve mevzuat hükümlerinden anlaşılmaktadır. Bu nedenle, her somut olayın koşulları kendi içinde değerlendirilmek ve reklama ilişkin unsurlar gözetilmek kaydıyla ve tüketici olmamak üzere bazı somut örneklerle durumu açıklamak olanaklıdır. Örneğin, bir avukatın sosyal medya hesabını “*X Şehri Tazminat Avukatı*” olarak adlandırması veya web sitesinde “*Büromuzda şu sayıda akademik personel istihdam edilmektedir*” gibi bir ifade yer alması reklam olarak nitelenebilir. Bir başka örnek olarak avukatın sosyal medyası veya web sitesinde herkesin kolaylıkla ulaşabileceği mevzuat hükümlerinin veya mahkeme içtihatlarının paylaşılması, mesleki faaliyetini tanıtıcı ifade beyanı olarak nitelendirilebilir. Ancak bu örnekte bir konuya ilişkin mahkeme içtihatları ve mevzuat hükümlerinin yanı sıra mesleki yorumlarının yer alması, avukatın bir konuda uzman olduğu izlenimi yaratarak salt ün kazanmaya, kendisini meslektaşlarının önüne geçirmeye ve reklam yoluyla iş elde etmeye çalışıp çalışmadığının tespiti kolay görünmemektedir. Benzer şekilde muhtemel müvekkil görüşmesinde bir avukatın kişiye yönelik “*bu yeni alanı çoğu bilmez, bu şehirde pek bilen*”

de yoktur” gibi bir ifade kullanması, rakibi kötüleme olarak değerlendirilip bu ifadeye haksız rekabet hükümleri uygulanacak mıdır?

Sonuç

Avukatın ifade özgürlüğünün ele alındığı bu çalışma, avukatların hukuk düzeni içerisinde üstlendiği bir yönüyle bireysel, diğer yönüyle kamusal niteliğe sahip işlevleri dikkate alınarak ifade özgürlüğünün üç temel alanı çerçevesinde şekillendirilmiştir. Her şeyden önce bu belirlemeyi yapabilmek, avukatın ifade özgürlüğünün yararlanıcısı olarak hukuk düzeni içerisindeki özgül konumunun tespitini gerektirmiştir. Bu bağlamda, avukatın özgül konumu, ulusal ve ulusüstü pozitif düzenlemeler ile yargısal içtihatlar çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu anlamda, avukatlık mesleğinin icrasında uluslararası hukuki çerçeveyi güçlendirmeye yönelik hukuki kaynaklar arasında en güncel pozitif düzenleme olan 12 Mart 2025 tarihli Avukatlık Mesleğinin Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi’nin özel bir önemi olduğu söylenebilir. Zira Sözleşme’nin kabulüne yönelik temel motivasyon; avukatlara ve avukatlık mesleğine yönelik giderek artan saldırılar veya mesleki görevlerin icrasına müdahalelerdir. Sözleşme’nin en belirgin ve diğer düzenlemelerden ayırt edici yönü; Sözleşme hükümlerinin taraflarca etkili bir şekilde uygulanmasını temin etmek amacıyla özel bir mekanizma oluşturulacağının hüküm altına alınmasıdır.

Çalışmada ifade özgürlüğünün temas ettiği alanlardan avukatlık mesleğiyle ilişkilendirilen üç temel alandan biri avukatın mesleki faaliyeti esnasındaki ifade özgürlüğüdür. Bu bağlamda, ulusal ve ulusüstü yargı içtihatları ele alındığında, avukatların hukuk düzeni içerisindeki işlevinin adaletin düzgün bir şekilde yerine getirilmesine katkıda bulunma ve böylece kamuoyunun güvenini koruma konusunda hemfikir olunduğu söylenebilir. Zira bu içtihatlarda avukatların özel statüsünün, onlara, adaletin yerine getirilmesinde kamu ile mahkemeler arasında bir “aracı” olarak merkezi bir konum kazandırdığı şeklinde belirlendiği görülmektedir. Bu belirleme ışığında, yargı yerleri, avukatların mahkemelerde öne sürdükleri savunma ve iddialarına belirli bir serbesti tanınmasının, avukatın adaletin gereği gibi yerine getirilmesindeki kilit rolüne ilişkin *münhasır hak ve ayrıcalıklardan* biri olduğu kanaatini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, bir hak ve ayrıcalıklardan yararlınsalar da avukatların bu faaliyetleri esnasında mesleki davranışlarında ihtiyatlı, dürüst, onurlu olmak bakımından barolar

tarafından bazı kısıtlamalara tabi oldukları; bu kısıtlamaların, meslektaşlar arası saygıyı sağlamaya ve kamu menfaatine düzenlendiği de bu içtihatlar da yer bulmaktadır. AİHM içtihatlarında, avukatın ifade özgürlüğü ile kamu menfaati veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması arasındaki çatışmanın çözümünün, dengeleme ölçütleri çerçevesinde değerlendirildiği gözlenmektedir. Her ne kadar Anayasa Mahkemesi de bu hususta AİHM içtihatlarını takip ediyor olsa da bazı kararlarında bu dengelemede avukatın kamu hizmeti işlevi üstlendiği hususunun, bireysel işlevin önüne konulduğunu söylemek olanaklıdır.

Çalışmanın yenilikçi yönünün, Türk hukuku bakımından avukatın ifade özgürlüğünün siyasi ve ticari ifade özgürlüğü bakımından da ele alınması olduğu söylenebilir. Bu çalışmada siyasi ifade özgürlüğü siyasal katılma bağlamında geniş bir perspektiften ele alınmış ve avukatın vekâlet ilişkisi çerçevesinde ortaya çıkan siyasi ifade özgürlüğü ile vekâlet ilişkisinden bağımsız ortaya çıkan siyasi ifade özgürlüğü ayrı ayrı incelenmiştir. Bu bağlamda, avukatın, müvekkillerinin adalete erişimine yönelik sözlü ve yazılı beyanlarında yargının veya diğer kamu hizmetlerinin işleyişine ilişkin eleştirilerinin siyasi ifade özgürlüğü kapsamında olabileceğinin uygulamada dikkate alınmadığına işaret edilebilir. Siyasi özgürlüğün diğer boyutu olan avukatlık mesleğinin sınırları dâhilinde siyasal özgürlüklerini kullanabilmesinde özellikle sendikal örgütlenme bakımından mevzuattan kaynaklı sınırlı bir siyasi ifade özgürlüğünün varlığından söz edilebilir.

Avukatın ticari ifade özgürlüğü; avukatın mesleki faaliyetinin, ticari nitelik taşımadığı kabulüyle birlikte, ticari ifade kavramının ticari konulara ilişkin geniş kapsamı ve avukatlar için mevzuatla öngörülmüş yasaklar, yükümlülükler ve serbestiler dikkate alınarak incelenmiştir. Bu bağlamda, reklam yasağı, avukatın faaliyetleri üzerinde belirleyici olan önemli bir düzenleme olarak değerlendirmeye alınmıştır. Zira reklam yasağı, hem avukatın izin verilen faaliyetlerinin sınırı hem de doğrudan yasaklı faaliyetin kendisi olarak karşımıza çıkmıştır. Ayrıca reklam yasağı, ihlali halinde, avukat için cezai, hukuki ve disiplin bakımından sonuçlar doğuran bir yasak niteliğindedir. Bu nedenle çalışma kapsamında reklam yasağı, hem mevzuattaki düzenlemeler hem de uygulamada Mahkeme ve Disiplin Kurulu kararlarına yansıdığı biçimiyle ele alınmıştır.

Çalışmada, Türk hukukunda uygulamada reklam yasağına ilişkin somut eylemlerin değerlendirilmesi yapılırken ilgili ulusal ve ulusüstü mevzuata ve

mahkeme içtihatlarına gönderme yapıldığı; ancak, eylemin kendisinin reklam niteliğinde olup olmadığı sonucuna giderken reklam tanımının yapılmadığı; ticari reklam ve diğer reklam arasındaki farklara işaret edilmediği; reklamın unsurlarının neler olduğu ve bu unsurlar bağlamında eylemin reklam olup olmadığının nitelendirilmediği tespiti yapılmıştır. Yargısal kararlar ve disiplin kurulu kararlarına yönelik bu eleştirinin temellendirmesi, reklam yasağına ilişkin mevzuat hükümlerinin açık ve anlaşılabilir olmayışı ve eksik oluşuyla ilişkilendirilmiştir. Dolayısıyla mevcut haliyle ticari ifade özgürlüğünün kapsam ve sınırlarının ortaya konulmasına elverişli görünmeyen mevzuat hükümlerinde, neyin ticari ifade olduğu veya hangi tür ifadelerin yasak kapsamında olduğunun belirlenmesine elverişli düzenlemelerin yapılması gerekliliğine işaret edilmiştir. Bu düzenlemelerin, başta reklam yasağı olmak üzere avukatın ifade özgürlüğüne müdahale niteliği taşıyan ve “mesleki özen yükümlülüğü” adı altında uygulanan tüm eylemleri içerecek şekilde ve hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması rejimine uygun biçimde, hukuki belirlilik ve öngörülebilirlik ölçütlerinin dikkate alınarak yapılması gerektiği açıktır.

KAYNAKÇA**Kitaplar**

Akçaylı, Nurhan. Sendika Teorisi. Ankara: Uludağ Üniversitesi Yayınları, 1983.

Balık, İfakat. Haksız Rekabet Hukuku Açısından Karşılaştırmalı Reklam. Ankara: Yetkin Yayınları, 2021.

Centel, Nur. Ceza Muhakemesi Hukukunda Müdafî. Ankara: Adalet Yayınevi, 2014.

Emerson, Thomas I. The System of Freedom of Expression. New York: Random House, 1970.

Göle, Celal. Ticaret Hukuku Açısından Aldatıcı Reklamlara Karşı Tüketicinin Korunması, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1983.

Kaboğlu, İbrahim. Özgürlükler Hukuku. İstanbul: Afa Yayınları, 1999.

Kapani, Münci. Kamu Hürriyetleri. Ankara: Yetkin Yayınları, 1993.

Kutal, Gülten .Türkiye’de İşçi Sendikacılığı. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, 1977.

Meiklejohn, Alexander. Political Freedom: The Constitutional Powers of The People. Oxford Publication, 1960.

e- kitap

Karan, Ulaş. İfade Özgürlüğü, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi – 2, https://www.anayasa.gov.tr/media/3545/02_ifade_ozgurlugu.pdf

Makaleler

Andrews, Lori B. “Lawyer Advertising and the First Amendment.” *American Bar Foundation Research Journal*, Vol. 6, no: 4 (1981): 967-1021.

Attanasio, John B. “Lawyer Advertising in England and the United States.” *The American Journal of Comparative Law*, Vol. 32, no: 3 (Summer 1984): 493-541.

Brudney, Victor. “The First Amendment and Commercial Speech.” *Boston College Law Review*, Vol.53, Issue.4, (2012):1153-1223.

- Chemerinsky, Erwin. "Silence is Not Golden: Protecting Lawyer Speech Under The First Amendment." *Emory Law Journal*, Vol. 47, no:3 (Summer 1998): 859-887.
- Coase, R. H. "Advertising and Free Speech." *The Journal of Legal Studies*, Vol. 6, no:1, The University of Chicago Press for The University of Chicago Law School (Jan. 1977): 1-34.
- Kathleen M. Sullivan, "The Intersection of Free Speech and the Legal Profession: Constraints on Lawyers's First Amendment Rights." *67 Fordham L. Rev.* 569, (1998): 569-588.
- Sever, Çiğdem. "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Hak Öznesi Olarak Avukatlar." *Ankara Barosu Dergisi*, no. 4 (2018):243-258.
- Wendel, Bradley. "Free Speech for Lawyers." *Cornell Law Faculty Publications*, (2001): 305-444.
- Post, Robert. "The Constitutional Status of Commercial Speech." *48 UCLA L. Rev.* 1, no: 28 (2000): 1-57.
- Zafer, Hamide. "Savunma Hakkı ve Sınırları." *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt. 19, Sayı: 2 (2013): 507-540.

İnternet kaynakları

- Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Avukatların Mesleklerini İcra Etme Özgürlüklerine İlişkin Bakanlar Komitesinin Üye Ülkelere Tavsiye Kararı (2000)21 Türkçe Metni için Bkz <https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2004-54-75>
- BM Avukatların Rolüne Dair Temel İlkeler (1990 Havana Kuralları) Türkçe Metni için Bkz. https://d.barobirlik.org.tr/mevzuat/avukata_ozel/meslek_kurallari/havana_kurallari.pdf
- Council of Europe Convention for the Protection of the Profession of Lawyer, Council of Europe Treaty Series - No. 226 <https://rm.coe.int/1680b4c6be>
- TBB Disiplin Kurulu Kararları 2013-2017, Derleyen, Av. Ünal Dinç, Ankara 2017.

TBB'nin Kamu avukatlarına yönelik aynı yönde görüşü için Bkz. <https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/kamu-avukatlarina-yonelik-adaletsizligin-giderilmesi-icin-kamu-gorevlileri-sendikalari-ve-toplu-sozl-85837>

<https://www.csgeb.gov.tr/konfederasyon-sendika/sendika-tipleri/?according=business&type=%C4%B0%C5%9F%C3%A7i&name=10-+Ticaret%C3%BCro%C3%BC+E%C4%9Fitim+ve+G%C3%BCzel+Sanatlar#>

Mahkeme Kararları

AYM, E. 1963/163, K. 1965/36, 8.6.1965.

AYM, E. 2007/16, K.2009/147, 15.10.2009.

AYM, E. 2013/1, K. 2014/161, 22.10.2014.

AYM, E. 2025/50 ve K. 2025/47, 6.3.2025.

AYM, *Emin Aydın*, B. No: 2013/2602, 23.1.2014.

AYM, *İlhan Cihaner*, B. No: 2013/5574, 30.6.2014.

AYM, *Nilgün Halloran*, B. No: 2012/1184, 16.7.2014.

AYM, *Cem Mermut*, B. No: 2013/7861, 16.4.2015.

AYM, *Bekir Coşkun*, B. No: 2014/12151, 4.6.2015.

AYM, *Ali Suat Ertosun*, B. No: 2014/1416, 15.10.2015.

AYM, *Medya Günden Dijital Yayıncılık AŞ*, B. No: 2013/2623, 11.11.2015.

AYM, *İlker Erdoğan*, B. No: 2013/316, 20.4.2016.

AYM, *Kemal Kılıçdaroğlu*, B. No: 2014/1577, 25.10.2017.

AYM, *Keleş Öztürk*, B. No: 2014/15001, 27.12.2017.

AYM, *Selçuk Kozağaçlı*, B. No: 2014/10715, 10.1.2018.

AYM, *Kenan Gül*, B. No: 2015/17892, 19.2.2019.

AYM, *Bayram Akın*, B. No: 2015/19278, 7.3.2019.

AYM, *Nihat Zeybekçi*, B. No: 2015/5633, 8.5.2019.

AYM, *Zübeyde Füsün Üstel ve diğerleri [GK]* B. No: 2018/17635, 26.7.2019.

AYM, *Durmuş Fikri Sağlar*, B. No: 2017/29735, 17.3.2021.

- AYM, *Keleş Öztürk* (2) B. No: 2018/23565, 16.6.2021;
- AYM, *Özgür Arıkan*, B. No. 2018/29295, 29.6.2021.
- AYM, *Nesrin Çetinkaya ve Serhat Çetinkaya*, B. No: 2019/8563, 8.6.2023.
- AYM, *Meltem Radyo TV Aş*, B. No: 2018/13551, 23.2.2023.
- AYM, *Avukatlar Sendikası*, B. No. 2018/27450, 30.3.2023.
- AYM, *İnci Çiğdem Ertan*, B. No: 2019/41440, 19.10.2023.
- AYM, *Barzan Demirhan*, B. No: 2019/40007, 7.3.2024.
- AYM, *Ayşe Rabia Yürekli Türk*, B. No: 2021/56916, 22.5.2024.
- AYM, *Habip Aktaş*, B. No: 2023/839, 27.2.2025.
- AİHM, *Handyside/Birleşik Krallık*, B. No: 5493/72, 7.12.1976.
- AİHM, *Van der Mussele/Belçika*, B. No: 8919/80, 3.11.1983.
- AİHM, *Barthold/Almanya*, B. No: 8734/79, 25.3.1985
- AİHM, *Lingens/Avusturya*, B. No: 9815/82, 8.7.1986.
- AİHM, *Markt Intern Verlag GmbH and Klaus BEERMANN/Almanya*, B. No: 10572/83, 18.12.1987.
- AİHM, *Castells/İspanya*, B. No: 11798/85, 23.4.1992.
- AİHM, *Coca/İspanya*, B. No: 15450/89, 24.02.1994.
- AİHM, *Schöpfer / İsviçre*, B. No: 25405/94, 20.05.1998.
- AİHM, *Hertel/İsviçre*, B. No: 59/1997/843/1049, 25.8.1998.
- AİHM, *Ceylan/Türkiye*, B. No: 23556/94, 8.7.1999.
- AİHM, *Şener/Türkiye*, B. No: 26680/95, 18.7.2000.
- AİHM, *Marônek/Slovakya*, B. No: 32686/96, 19.4.2001
- AİHM, *Thoma/Luxemburg*, B. No: 38432/97, 29.6.2001.
- AİHM, *Krone Verlag GmbH & Co KG/Avusturya* (No 3), 26.2.2002.
- AİHM, *Nikula/Finlandiya*, B. No: 31611/96, 21.03.2002.
- AİHM, *Dichand ve Diğerleri/Avusturya*, B. No: 29271/95, 26.5.2002,
- AİHM, *Demuth/İsviçre*, B. No: 38743/97, 5.2.2003.

- AİHM, *Steur/Hollanda*, B.No: 39657/98, 28.10.2003.
- AİHM, *Lesnik/Slovakya*, B.No: 35640/97, 11.3.2003.
- AİHM, *Amihalachioaie/Moldova*, B. No: 60115/00, 20.04.2004.
- AİHM, *Kyprianou /Kıbrıs*, B. No: 73797/01, 15.12.2005.
- AİHM, *Oya Ataman/Türkiye*, B. No: 74552/01, 5.12.2006.
- AİHM, *André ve Diğerleri/Fransa*, B. No: 18603/03, 24.07.2008.
- AİHM, *Erdoğan/Türkiye*, B. No: 39656/03, 13.01.2009
- AİHM, *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT)/ İsviçre* (no. 2), B. No: 32772/02, 30.6.2009.
- AİHM, *Von Hannover/ Almanya* (No. 2), B. No: 40660/08 ve 60641/08, 7.2.2012.
- AİHM, *Axel Springer AG/ Almanya*, [BD], B. No: 39954/08, 7.2.2012.
- AİHM, *Cumhuriyet Vakfı ve Diğerleri/Türkiye*, B. No: 28255/07, 8.10.2013.
- AİHM, *Morice /Fransa [BD]*, B. No: 29369/10, 23.04.2015.
- AİHM, *Radobuljac/Hırvatistan*, B. No: 51000/11, 28.1.2016.
- AİHM, *Tuğluk ve Diğerleri/Türkiye*, B. No: 30687/05, 4.9.2018.
- AİHM, *Aslan ve Diğerleri/Türkiye*, B. No: 45630/05, 4.9.2018.
- AİHM, *Rogalski/Polonya*, B. No: 5420/16, 23.3.2023.
- AİHM, *Lutgen/Luxemburg*, B. No: 36681/23, 16.5.2024.
- Amerikan Federal Yüksek Mahkemesi, *Valentine v. Chrestensen* , 316 US 52. 31.3.1942
- Amerikan Federal Yüksek Mahkemesi, *Bigelow v. Virginia*, 421 U.S. 809. 16.06.1975
- Amerikan Federal Yüksek Mahkemesi, *Virginia. Pharmacy Bd. v. Virginia. Consumer Council*, 425 U.S. 748. 24.5.1976.
- Amerikan Federal Yüksek Mahkemesi, *Bates v. State Bar of Arizona*, 433 U.S. 350. 18.1.1977.
- Amerikan Federal Yüksek Mahkemesi, *First National Bank of Boston v. Bellotti*, 435 U.S. 765, 9.11.1977.

Amerikan Federal Yüksek Mahkemesi, *Ohralik v. Ohio State Bar Ass'n*, 436 U.S. 447. 16.1.1978.

Amerikan Federal Yüksek Mahkemesi, *Central Hudson Gas & Elec. v. Public Svc. Comm'n*, 447 U.S. 557. 20.6.1980.

Amerikan Federal Yüksek Mahkemesi, *Gentile v. State Bar of Nevada*, 501 U.S. 1030, 27.6.1991.

Amerikan Federal Yüksek Mahkemesi, *Florida Bar v. Went for It, Inc.*, 515 U.S. 618. 11.1.1995.

TBB Disiplin Kurulu, E. 2024/128, K. 2024/162, 1.3.2024.

TBB Disiplin Kurulu, E. 2024/157, K. 2024/183, 2.3.2024.

TBB Disiplin Kurulu, E. 2024/213, K. 2024/232, 22.3.2024.

TBB Disiplin Kurulu, E. 2024/162, K. 2024/190, 23.3.2024.

TBB Disiplin Kurulu, E. 2024/185, K. 2024/213, 23.3.2024.

TBB Disiplin Kurulu, E. 2024/330, K. 2024/354, 16.5.2024

TBB Disiplin Kurulu, E. 2024/258, K. 2024/320K, 16.5.2024.

TBB Disiplin Kurulu, E. 2012/838, K. 2013/382, 21.6.2013.

TBB Disiplin Kurulu, E. 2024/414, K. 2024/450, 28.6.2024.

TBB Disiplin Kurulu, E. 2024/517, K. 2024/545, 10.8.2024.